GUSTAVSBERGAREN

JULEN 1970

GUSTAVSBERGAREN

Årgång 28 nr 8
Utgiven av diskussionscirkeln Forum, Gustavsberg
Redaktör och ansvarig utgivare: Edla Sofia Arvidsson
I redaktionen: Margareta Hald Foto: Hilding Ohlson
Redaktionens adress AB Gustavsbergs Fabriker,
134 00 Gustavsberg. Telefon 0766/301 00. Postgiro 27 51 73-3
Övriga i redaktionskommittén:
Fritz Berg, Bertil Peterson, Axel Björkman
Pren.avgift pr år 10:— utlandet 12:—
Tryck: E. Olofssons Boktryckeri AB
Stockholm 1970

UR INNEHÅLLET:

Redaktionens kommentar	1
Kring Stallet	2
Älgjakten	6
Hästhagsskolan	8
Skyddsverksamheten	9
Utländska arbetare under olika tidevarv	12
Saltstänk	15
Bilduppslag	16
Konsum—Domus	18
Interrest	21
Konstföreningen	22
Skevik	24
Tomtebloss	26
Pastorsämbetet	28
Julannonser	30

Omslaget: Vinter vid Farstaviken

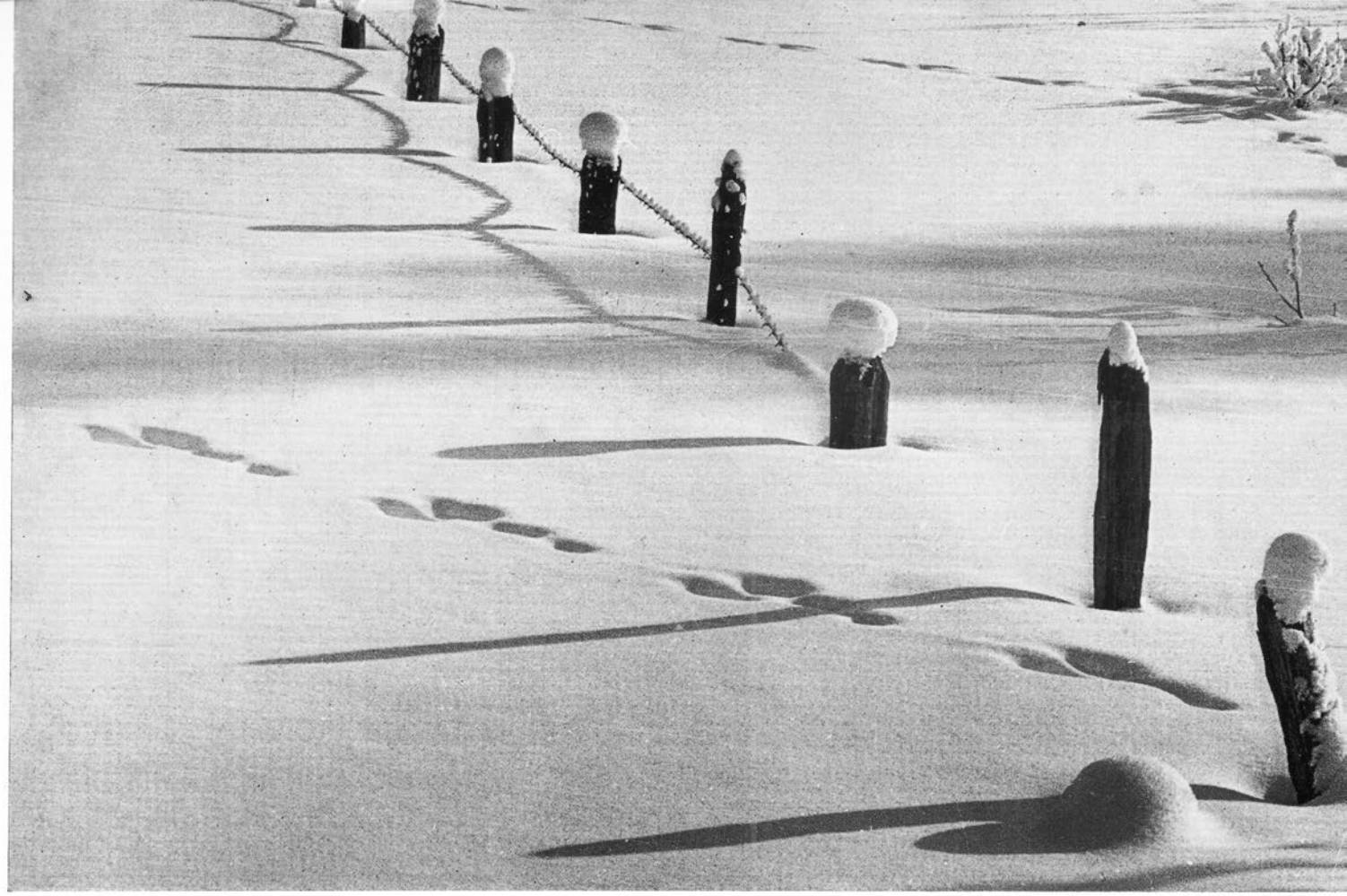

GOD JUL ÖNSKAS ALLA! God Jul med vit snö och sol, som ger skuggspel. Det vore skönt efter det långa svarta regnet. "Kring stallet" är inte någon julbetraktelse, som någon kanske tror. Det är några personliga minnen från ett äldre Gustavsberg, som handlar kring stallet, ett av de få kvarvarande husen sedan länge tillbaka i tiden. Det är Wilhelm Odelberg som minns. Och av hans lekkamrat Gunnar Enberg har vi fått material så Ni kan se och läsa lite om hur det gick till att jaga älg på högsta nivå på trettiotalet. Nu finns det inte mer än sex, åtta älgar, som har sitt hemvist på våra ägor. Men när Manfred Lindstedt kom hit 1939 gavs det licens på 25 stycken älgar och man fällde också så många. Sista gången vår skogvaktare sköt en älg var 1965. Trafiken tar någon varje år bl.a. vid Eriksberg och Mossen. Så pass på, när Ni kör bil, det kan komma någon, när Ni minst anar det.

I anslutning till vår utländska arbetskraft, som utökats med 20 jugoslaver skriver Mats Rehnberg om hur arbetstagare flyttat på sig från och till och inom Sverige under gångna tider. Och på bilduppslaget har vi hälsat på för att se hur några av våra pensionärer har det.

Skyddsverksamheten har omorganiserats och vi har bett huvudskyddsombuden om deras synpunkter inför starten. Vad tycker Ni själva? Om någon har något på hjärtat så hör av Er!

Vårt vackra julomslag måste vi trycka i så god tid, att vi denna gången inte håller vad vi lovar i Innehållsförteckningen. Inte så att inte allt är med, utan vi har fått göra några omplaceringar.

ETT GOTT NYTT ÅR önskar vi till sist! I den önskan lägger vi också till läsekretsen ett Välkommen med inlägg om frågor som rör jobbet eller av annat allmänt intresse.

Red.

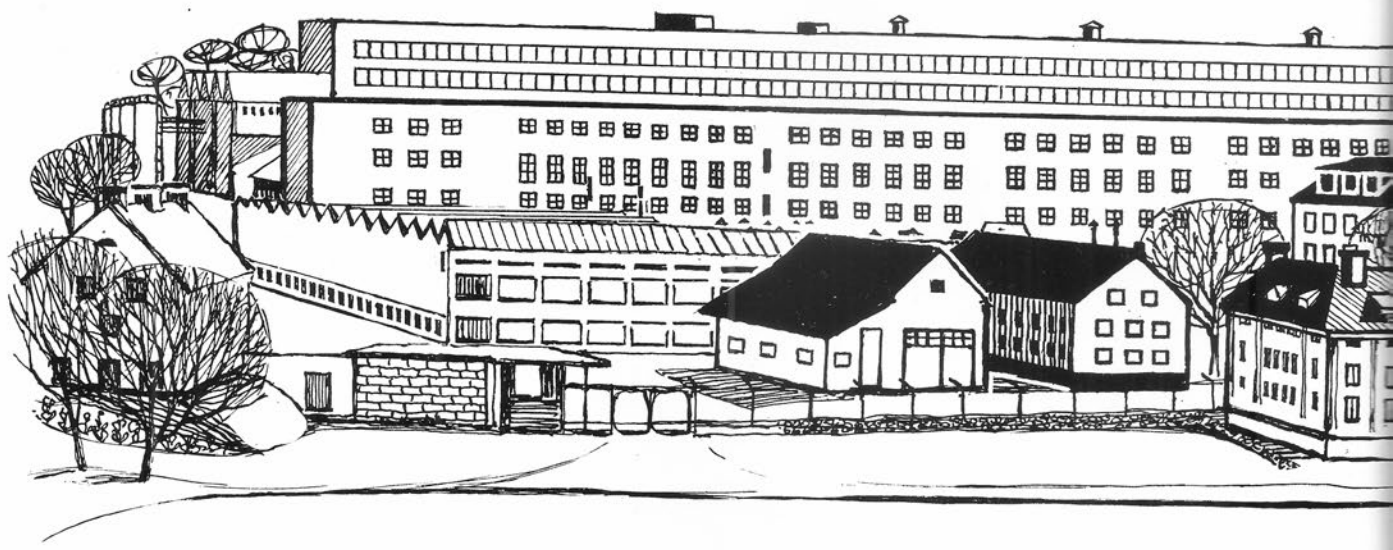

INFÖR ETT NYTT ÅR

Då jag här sitter och bläddrar i gamla nummer av Gustavsbergaren slår det mig hur väl tidningen fått fram sambandet mellan bygd och industri, mellan arbetsmiljö och natur, mellan fritidsintresse och jobb. Detta samband, denna gemenskap är någonting fint som vi skall slå vakt om här på Gustavsberg. Det är tack vare sådana värderingar som vi med tillförsikt kan möta en föränderlig framtid, men en framtid där vi ständigt kan uppleva sambandet med gången tid — våra företrädares möda har gett förutsättningar för vår bärgning och trygghet.

Det krävs dock aktiva insatser av oss för att utnyttja dessa förutsättningar, insatser för att följa med tidens krav ifråga om produktion och arbetsförhållanden. Utvecklingen går snabbt, det företag som står stilla idag går tillbaka i morgon. Vi har genom KF:s resurser, genom vårt utgrenade verksamhetsfält och genom våra duktiga anställda goda möjligheter att höra till de progressiva företagen, till de företag som leder utvecklingen.

Vi får vara beredda på att gamla produkter och produktionsmetoder i snabbare takt måste utbytas och vi får vara beredda på viss omställning, om vår marknadsefterfrågan kommer att vika när nu bostadsbyggandet synes få en nedgång. Just bostadsbyggandet har ju varit vår viktigaste konjunk-

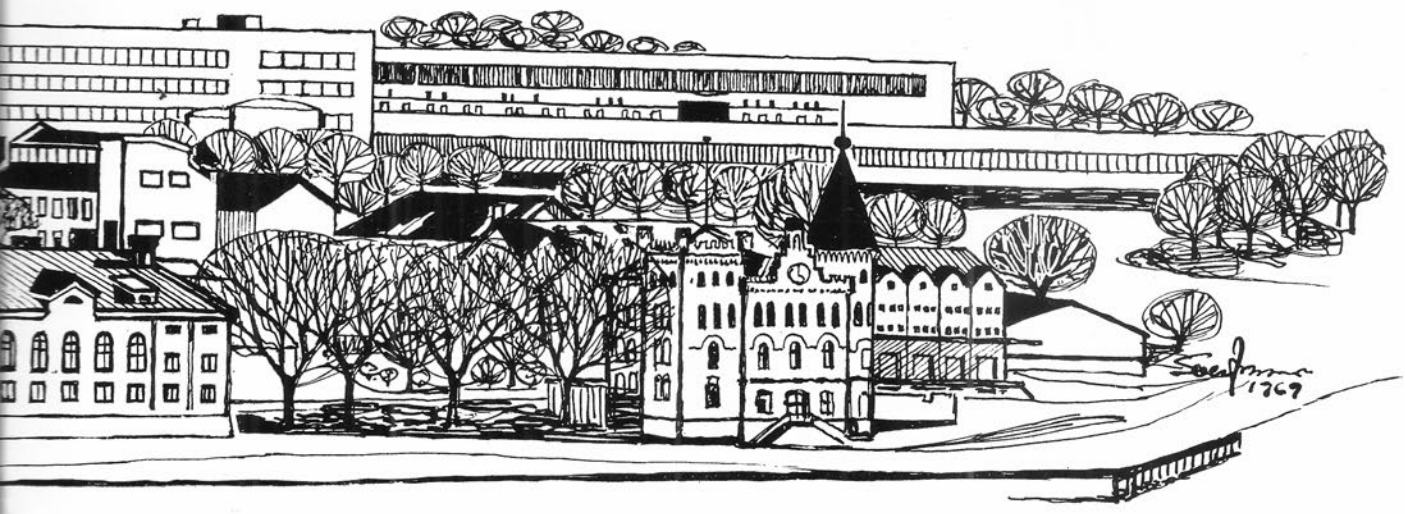

turmätare här ute på Gustavsberg. Vår traditionella huvudinriktning till konsumtionsvaror såsom porslin och konstgods, till bostadssektorns behov ifråga om hygien och värme är dock en bärkraftig grund att bygga vidare på. Vi har en gemenskap och en yrkesskicklighet här på Gustavsberg som kan ge utblickar mot andra användningsområden av våra material och vårt "know-how".

Även om vi för närvarande ser vissa moln såsom dålig lönsamhet inom vissa sektorer, nedgång i konjunkturen, prisstopp och kostnadshöjningar, har vi inom vårt företag större skäl än inom många andra industrier att med förtröstan och optimism se framtiden an. Det är dock väsentligt att vi alla upplever en meningsfylld arbetssituation, att vi känner med oss att just Ditt och mitt arbete har ett samband med totalresultatet. Vi kommer att fortsätta vår satsning på information, på utbildning, på återföring av erfarenheter mellan olika grupper och individer inom Gustavsberg för att öka denna känsla av samhörighet.

Det är med förhoppning och förvissning att detta också skall ge positiva resultat både inom produktionen och inom arbetsmiljön som jag önskar alla anställda och deras familjer vid Gustavsbergs Fabriker en riktigt GOD JUL och GOTT NYTT ÅR.

Bo Broms

KRING STALLET

Wilhelm Odelberg, i daglig gärning överbibliotekarie hos Vetenskapsakademien, hälsar ibland på i Gustavsberg, som är hans ungdoms hemtrakt. Under en träff i våras med Gustavsbergarens redaktion blev han ombedd att berätta några hågkomster från det kanske snart försvunna stallet. Efter ett minnesuppfriskande samtal med sin syster Ewa von Seth återupplivar han här 1920-talets hästar och människorna kring dem.

Några bilder från gårdagens Farsta och Gustavsberg.

Man skall nog ha kommit upp ett gott stycke i medelåldern för att kunna ha personlig erfarenhet av vilken livsviktig betydelse arbetshästen hade före motortrafikens genombrott. På den tiden var Gustavsberg ett kombinerat företag, där skogen, lantbruket, boskapen och trädgårdsodlingarna spelade en viktig roll för fabrikens och gustavsbergarnas försörjning. Från år 1875, då bolaget bildades, rådde det ekonomisk boskillnad mellan farbriken och lantbruksegendomen Farsta. I och med porslinsfabrikens tillväxt under slutet av 1800-talet utökades av detta skäl företaget med nya lantbruk såsom Skevik, Kårboda och Lemshaga. Både i fabrik och lantbruk behövdes många arbetshästar liksom också vagnshästar, fast i mindre utsträckning, för persontransporter.

För någon generation sedan fanns det säkert många gustavsbergare, som blivit gamla utan att någonsin ha rest landsvägen till Stockholm och tillbaka. De sju gustavsbergsbåtarna med tilläggsplats vid Gustav III:s staty på Skeppsbron klarade både passagerare och porslinslådor. Men skulle man trots allt fara med häst och vagn till Gustavsberg från

Av "Ångbåtskarta öfver Stockholms omgifningar" av D. M. Eurén 1886 framgår delvis ännu det gamla vägsystemet norr och söder om Farstaviken. Tjustviksvägens förlängning genom skogen förbi Långträsket till Lemshaga byggdes först vid sekelskiftet och finns sålunda inte med på kartan. Den gamla förbindelseleden mellan tjustviks- och Ingarövägarna förbi Farsta ladugård och borde därför ha varit inritad.

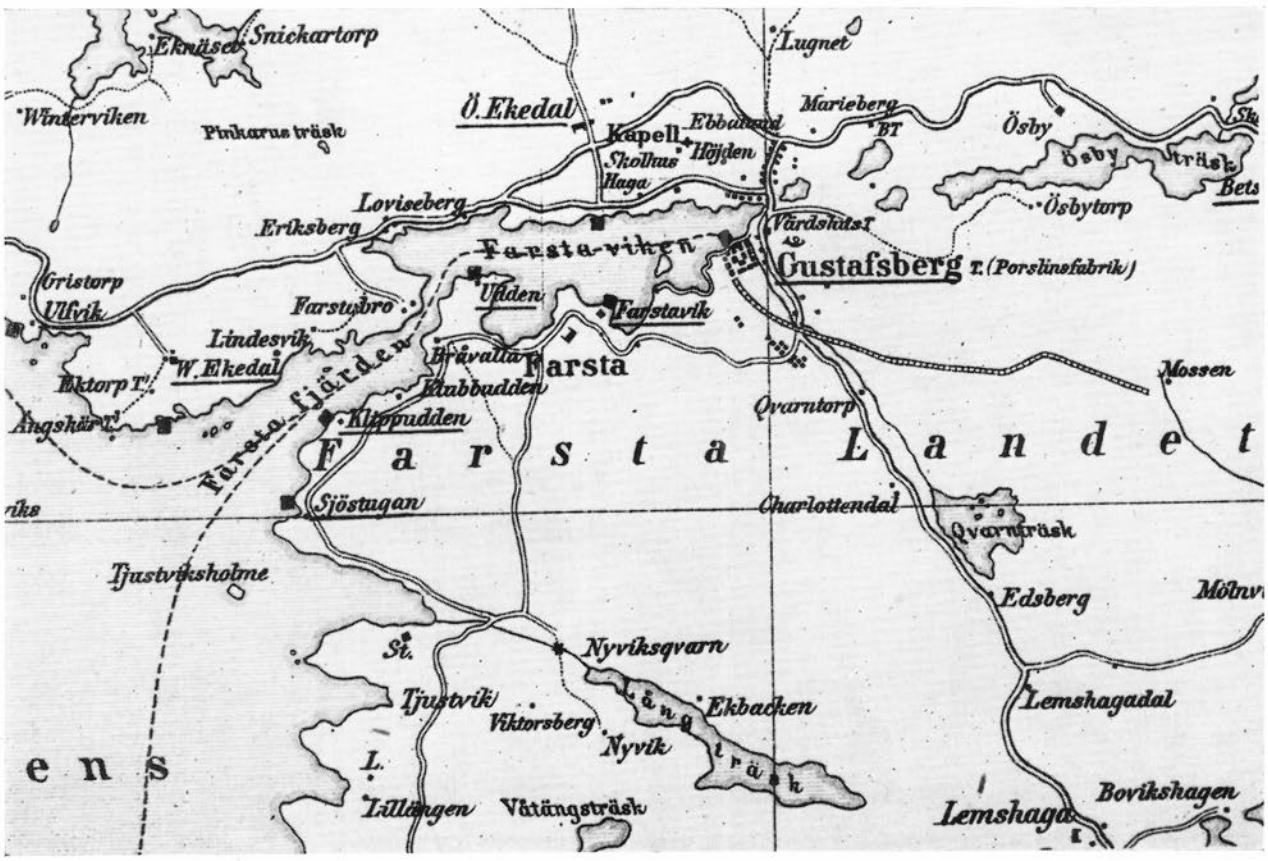

Stockholm gick färden från Danviken över Järla och Ektorp till Skuru med branta backar på ömse sidor om sundet med dess skvalpiga flottbro. År 1915 invigdes nya Skurubron, den första betongbyggda bron i landet, med en bredd som nära nog med det dubbla överträffade vägbanan till och från. Trots detta tisslades det om, att "brukspatron på Gustavsberg", som var initiativtagare till bron, sett till att den i Gustavsbergsbåtarnas intresse inte blev bred nog för tåg, för den händelse någon skulle vara djärv nog att åter ta upp det sedan några år förolyckade projektet med järnväg från Stockholm via Storängens station till Ålstäket. Den raka vägen över Boogärdena hörde framtiden till — nu slingrade den sig förbi Mensätra, Korset och vidare utmed Kilsviken, så smal, att två kärror med nöd och näppe kunde mötas. Från Kils gård gick stora landsvägen förbi den gamla milstenen från Gustav III:s tid som ännu står kvar, förbi avtagsvägen till Västra Ekedal ned mot nuvarande Lindesvik, där den delade sig. Den sydöstliga vägen ledde via en färja över till Bråvallaområdet, där den över Gottholmshagen kom fram till leden mot Tjustvik till Beatelund. Tog man till vänster passerade vägen ytterändan av Farsta park och den motsatta Svinhagen med dess goda ollonskog samt fortsatte förbi Farsta ladugård och kom sedan fram till nuvarande Stenkullen, där den anslöt till vägen ut mot Lemshaga och Ingarö. Den sydöstra vägen passerade Östra Ekedal, gick norr om Ösby träsk och Betsede, innan den med sin ungefärliga nuvarande sträckning fortsatte ut mot Värmdölandet. Omkring 1870 la-

Det ståtliga stallet, färdigbyggt 1888 och fotograferat i mars 1891 av den då femtonårige Victor Odelberg. I bakgrunden syns på berget den senare rivna holländska väderkvarnen.

I yngre dagar fick Teodor Wallin vid särskilt högtidliga tillfällen spänna vagnshästen Ture för landån och kläda sig i livré, modell äldre, med mörkblå rock, gul väst och hög hatt med kokard. Bilden, tagen av Axel Odelberg vid Farsta port sannolikt i oktober 1915, föreställer vidare: i framsätet brukspatron Wilhelm Odelberg och överhovjägmästaren Tage Thott, i baksätet på högersidan Gustav V. Stående till höger med gevär syns Victor Odelberg.

Detta är den första Skurubron. Bilden tillhör egentligen inte W. Odelbergs berättelse utan har hittats i gömmorna av vår fotograf. Men den illustrerar väl den tid berättelsen omfattar.

des färjan över Farstabrohål ned, varvid landsvägstrafiken till Ingarö förlängdes över Gustavsberg. Områdena söder om Farstaviken blev därefter ganska ostörda av trafik.

Kort före sekelskiftet byggdes det nya stallet mellan Farsta ladugård och fabriksområdet. Ungefär samtidigt uppfördes i närheten ett bostadshus i gult och rött tegel, där tre familjer med mer eller mindre anknytning till stallet slog sig ner. Stallbyggnaden flankerades av två träbyggnader: närmast gamla slöjdskolan en höskulle och under den lider med skrindor och kärror. Närmare fabriksområdet låg vagnboden som innehöll täckvagn, landå, vurst, en gigg samt den gula korgvagnen. Den sistnämnda användes rätt mycket av "kapten", d.v.s. min far Victor Odelberg, när han som ansvarig för skogs- och lantbruket gjorde sina inspektioner över åker och äng. Från det jag i början av 1920-talet blivit gammal nog att vara medveten om yttervärlden kan jag inte minnas att någon av de övriga vagnarna varit i bruk. Omkring 1916 anskaffades för "brukspatron" en stor täckt bil av märket Pierce-Arrow med länsnumret B 77. Bilen lever märkvärdigt nog ännu i Svedinos bilmuseum och man överväger att ställa upp den i nästa veteranbil-rally.

Det kombinerade stallet för Farstas och fabrikens hästar var säkert en prydnad för sin tid. När dess dagar nu tycks vara räknade, i och med att industriområdet alltmer växer ut, kan det väl vara förtjänt av några minnesbilder från en kort men intensiv period i dess liv.

Farstatid och Fabrikstid

Porslinsfabriken och lantbruket höll olika arbetstider. "Farstatiden" låg fem minuter före fabrikstiden — man kunde ibland ha svårt att skilja på klangen från Farsta vällingklocka och den c:a 600 meter därifrån ringande stora fabriksklockan, ända tills den senare i mitten av 1920-talet ersattes med en sirén, vars energiskt klagande ljud skar sönder den lantliga tystnaden. För utomstående var tidsskillnaden mellan Farsta och Gustavsberg något förbryllande. En främling som en gång anlände till Gustavsberg med båten och frågade vad klockan var, fick till sin häpnad höra: "Hon är fem. Farstatid förståss."

För åtskilliga barn, särskilt från Farsta, var stallet en källa till glädje och äventyr, i varje fall under den tid trycket lättade från den tukt och Herrans förmaning som gällde oss alla. Jag citerar ett stycke ur en skrift om Gustavsberg, som Industriförbundet gav ut 1916 och som författats av min farbror civilingenjören Axel Odelberg:

"För att förhindra skolungdomens genom sysslolöshet ofta uppkomna okynne under sommarferierna, måste barnen under sakkunnig ledning hjälpa till att rensa jordbrukslanden, ett arbete som visserligen ej alltid är så roligt för de unga, men friskt och sunt. Hågen att tjäna sitt uppehälle väckes härigenom tidigt liksom känslan att vara en samhällsnyttig medborgare på samma gång lantbruket får en god och ofta välbehövlig förstärkning i arbetet."

Detta låter ju både ståtligt och aktningsvärt, men det vore mycket överdrivet att påstå att ungdomen längtade efter att fullgöra denna socialekonomiska insats i jordbrukslanden. Trakten kring stallet var däremot som sagt en kär tillflyktsort. Loge och höskulle erbjöd obegränsade lekplatser. Från vår barnsliga tillvaro betraktade vi de vuxnas förehavanden i stallvärlden. I bostadshuset intill stallet residerade snickare Hellström och sadelmakare Svärd, två förtjänta hantverkare, men först och främst Teodor Wallin, stallfogde, kusk, chaufför och vårdare av den vördnadsbjudande Pierce-Arrowen. Wallin uppskattades av de stora och beundrades av de små. Han var väl skolad i militär körteknik. Wallins eleganta pisk-klatschar och farande i skarp trav med den tvåhjuliga postvagnen hördes på långt håll. Då han ibland lämnade tömmarna till kuskarna Andersson och Birger Jarl, hölls ett betydligt lugnare tempo.

De fåtaliga bilresorna till och från Stockholm var en sannskyldig pina för min syster Ewa och mig. Bensinångorna, den krokiga och ofta gropiga landsvägen gjorde att katastrofen alltid var nära. På vårvintern 1924 gick vår farfar, brukspatron, ur tiden. Eftersom han varit en betydande man, inte bara som ledare av Gustavsberg under 55 år utan också betrodd med en mängd uppdrag i rikets och länets tjänst, fick hans jordfästning i Jakobs kyrka i Stockholm prägel av en viss officiell pompa. Det var första och möjligen också sista gången jag såg en begravningsvagn köras med hästar i sorgschabrak, d.v.s. svarta täcken, som praktiskt taget helt dolde hästarna. Dessa kunde bara se genom särskilda hål i täcket. Av någon anledning for Ewa, då 10 år och jag 5 ensamma till Stockholm i Pierce-Arrowen med Wallin vid ratten. Strax innan vi kommit fram till kyrkan inträffade det oundvikliga. Wallin tog hand om oss, vänligt och handfast som alltid, för att få oss något så när presentabla i kyrkan. Han bara konstaterade torrt, att Ewa "tuggat äggena dåligt i morse".

I samband med en ombyggnad av Farstavik 1926 anordnades ett kalas som råkade sammanfalla med författarens åttaårsdag. Han sitter där i vit skjorta och kortbyxor. Till vänster bakom Poijes i målarkläder Wallin i vitkullig kuskmössa; till höger om honom snickare Hellström i Vegamössa, till höger bakom honom trädgårdsmästare Svensson med buskiga ögonbryn.

Till detta vill Gustavsbergaren tillägga följande.
Stående från vänster: Axel Nilsson, Ekedal, Lemshaga-Kalle, Elius, okänd, Arvid Andersson, okänd, Oskar Fredriksson, Rör-Anders, Gustav Eriksson, Kusken Wallin, Poijes, Farstaviks-Sven, Byggmästare Bengtsson, Emil Steen.

Hingsten Erudith och hans kamrater

Stallet inrymde som sagt både Farsta- och fabrikshästarna. En hel rad av kuskar dyker också upp för min inre syn, i regel utrustade med namn, präglade av det oftast mycket uttrycksfulla och drastiska gustavsbergs-skämtet: Pimpom, Stjärnkikarn, Blinkanitton och Korvåbrö, som jag inte riktigt kan identifiera utom vår särskilde vän Viktornisse, som givetviss hette Victor Nilsson. Fodermarsken Eklund vakade över hästarnas väl och det var i regel han som såg till att de kom i vall. Omedelbart till höger om ingången till stallet stod raden av Farstahästarnas spiltor, nerifrån och uppåt: fuxarna Alf och Flora, de mörkare Rolf och Rox, Säventin och Wåhleck, den gråschäcklige Frithiof, Tora och Tor, som gjorde tjänst hos Lundholm, vedutköraren. Av fabrikshästarna bör särskilt nämnas Pontus, den vita Svan och åldrige hingsten Erudith (med tonvikt på i-et). "Gör han fortfarande tjänst?" frågade en besökare, som tillsammans med vår far gick omkring i stallet. Då svaret blev nekande. upprördes Ewa, som hade hört på, häftigt på Eruditha vägnar. Hon hade kanske inte fullt klart för sig en hingsts biologiska huvuduppgift, men hade ofta i fabriken sett den gamle trotjänaren framför sin kolkärra, i regel kuskad av Viktornisse. "Det gör han visst det, varenda dag!" ropade hon ivrigt, till någon förvåning och inte mindre munterhet.

De vackra bruna vagnshästarna Ture, och av en senare generation, Alec, Flink och Färdig stod mellan Farsta- och fabrikshästarna och kördes mest av Wallin. Ture drog den gula korgvagnen och kördes ibland av vår far. Vagnshästarna blev rätt gamla. Färdig hade gjort tjänst i många år, då han i oktober 1930 för sista gången fick dra kung Gustav V till hans älgpass vid Kårboda. Ridhästen Lilltösen hade också i det närmaste gnäggat färdigt när jag började hänga i stallet. Det ståtliga fuxstoet disponerades av våra kusiner på Farstaudde, flickorna Bennich d.v.s. Dagmar, Ulla, vars dotter Marie-Louise Tamm är föreståndare för Gustavsbergsboden i Stockholm samt Lene, mamma till Niclas Silfverschiöld på Koberg, som också är känd utanför Gustavsberg.

Vallridningen barbacka var sommardagens höjdpunkt för barnen i stallets närhet. Telningarna till stallfogde, rättare och ladugårdsförman på Farsta samt till "kapten" på Farstavik och andra barn samlades på stallgården under ledning av Eklund, som hjälpte oss upp på de breda hästryggarna. Eklund var mycket omtyckt av oss barn. Han var starkt fackligt engagerad och hade då och då meningsutbyten med vår far, men detta var en sak som åtminstone arbetsgivarsidans barn hölls utanför. Trogna deltagare i detta ungdomliga ryttarfölje var förutom Ewa och jag, Gunnar (Putte) Österberg, Svea Wallin, en glad fyr, som hette Sigge samt den väna Aina Karlsson, dotter till portvakten i fabriken och svägerska till Kalle Dahlqvist, också han en av de minnesvärda Gustavsbergschaufförerna. Bröderna Schåltzé, söner till nattvakten på Farstaområdet, och Harry Pettersson, som sedan blivit stor grabb i Gustavsbergs-samhället, var äldre än vi andra, men de hängde någon gång med i ritterna när jobbet i trädgård och park på Farsta så tillät.

I regel var det hagarna i närheten av Farsta som avbetades. Ryttarskaran gick ut från stallgården, passerade Farsta ladugård och hönshuset samt det gulrappade hus som beboddes av befallningsman August Ljungqvist och trädgårdsmästaren Ernst Svensson med den vita samojedspetsen Mirkka, som ofta snodde om benen på hästarna. Oftast var målet Klubbuddshagen. Den lummiga Gottholmshagen, som genomskars av den tidigare nämnda, nu igenvuxna Ingarövägen, hade en särskild romantisk nimbus, eftersom man där ännu tydligt kunde se grunderna efter den säteribebyggelse, säkert betydligt äldre än gamla Farsta, som också brändes ner 1719, då ryske generalamiralen Apraskin gjorde sin beryktade påhälsning runt i skärgården. Denna vägstump kallades egendomligt nog för "Stora Larsson" efter företrädaren till Bergvall och Lindstedt skogvaktaren Johan Larsson, far till den legendariske befälhavaren på *Gustafsberg III* Evald Larsson. "Lilla Larsson" löpte utmed Farsta köksträdgård fram till Tjustviksleden, men den vägen är numera praktiskt taget försvunnen.

Den fyrbenta skönheten vid Blötviken

Ryttarårets regelbundna stora evenemang var ritten till Blötvikshagen midsommaraftonsmorgon. Professor Einar Key på Bråvalla, vår fars kusin och en vida berömd kirurg, hade bett att hästarna en gång om året skulle få gå i vall vid Blötviken. Han älskade nämligen att på midsommardagens morgon från sin balkong på Bråvalla över Farstabrohål betrakta den vackra vita Svan, som kom fram ur skogen och speglade sig i vattnet. Stolta som gudar och gudinnor red hela kavalkaden genom samhället och ut på landsvägen runt Farstaviken förbi Loviseberg och Eriksberg, där vi satte av och tog oss hem till fots. Blötviksritterna upphörde mot 1920-talets slut, när den nya stora vägen drogs från Kil förbi Insjön till Eriksberg. Ungefär samtidigt började Björknäs-bussarna trafikera Gustavsberg. Hästarna var inte vana vid bilar och långt mindre bussar, vilket åstadkom ett och annat tillbud. Den stadiga och pålitliga ardennern Rolf blev en gång skrämd av ett sådant rullande gult odjur och satte igång i vild galopp med den lille ryttaren hängande i manen. Ett sorgligare minne var då en av våra kamrater, en liten flicka från Farsta, som gömt sig bakom logdörren vid ladugården, blev krossad till döds när ett hölass skulle köras in.

Allteftersom vi växte upp skingrades vårt lilla kavalleri. De hästar som avgick ersattes knappast. De stora Scania-Vabis-lastbilarna som redan under första världskriget gjort sin entré på Gustavsberg blev i stället fler och fler. Som ett minne över en svunnen epok står ännu stallet kvar tills dess mark måste tagas i anspråk för andra ändamål. Syster Ewa och jag försökte sedan i livet att lära oss rida ordentligt, vilket just inte ledde till större framgång. Men det gjorde ingenting, ty den som en gång tillhört Farstas ungdomliga rytteri, bär på minnen som mer glänsande bragder på hästryggen knappast kan överträffa.

Gunnar Enberg har lånat ut detta P.M. över älgjakten 1936 och bilderna på motstående sida. Bilderna får tala för sig själva.

P.M.
över
Älgjakten i Gustavsberg den 12 okt. 1936

I:a drevet — Östra Ekedalsdrev — går kl. 8.15 (eller Order) är framme omkr. 8.55
Drevet kommer från sydväst

II:a drevet — Skeviksdrev — går kl. 9.15 (eller på order) är framme omkr. 10.
Drevet kommer från nordost.

III:e drevet — Ösbydrev — går kl. 10.45 (eller på order) är framme omkr. 11.30.
Drevet kommer från nordost.

Besök i Gustavsbergs fabrik.

Lunchpaus

IV:e drevet — Mölnviksdrev — går kl. 2.15 (eller på order) är framme omkr. 3.05.
Drevet kommer från nordost.

V:e drevet — Lappmarksdrev — går kl. 3.45
är framme omkr. 4.30.
Drevet kommer från norr.

OBS. Iakttag största försiktighet vid skattlossning då drevet är nära.

De kungliga bilarna avgå Stockholm—Gustavsberg (vägvisaren vid Höjdgatsvägen) = Skeviksvägen.

Placering vid I:a drevet:
(Ö. Ekedalsdrev)
1. Kab.kammarh. Silfverswärd
2. Friherre Rudbeck
3. Hertig d'Otrante
4. Greve Douglas
5. Friherre Hallberg
6. H. M:jt Konungen
7. Överhovjägmästare Rålamb
8. Fursten av Hohenzollern
9. Överstelöjtnant Ericsson
10. Konungens Adjutant
11. Friherre Rudbeck j:or

Placering vid II:a drevet:
(Skeviksdrev)
1. Friherre Rudbeck j:or
2. Konungens Adjutant
3. Överstelöjtnant Ericsson
4. Fursten av Hohenzollern
5. Överhovjägmästare Rålamb
6. H. M:jt Konungen
7. Friherre Hallberg
8. Greve Douglas
9. Hertig d'Otrante
10. Friherre Rudbeck
11. Kab.kammarh. Silfverswärd

Placering vid III:e drevet:
(Ösbydrev)
1. Överstelöjtnant Ericsson
2. Friherre Rudbeck
3. Hertig d'Otrante
4. Greve Douglas
5. Friherre Hallberg
6. Fursten av Hohenzollern
7. Överhovjägmästare Rålamb
8. H. M:jt Konungen
9. Kab.kammarh. Silfverswärd
10. Konungens Adjutant
11. Friherre Rudbeck j:or

Placering vid IV:e drevet:
(Mölnviksdrev)
1. Kab.kammarh. Silfverswärd
2. Fursten av Hohenzollern
3. Friherre Hallberg
4. Överhovjägmästare Rålamb
5. H. M:jt Konungen
6. Greve Douglas
7. Hertig d'Otrante
8. Friherre Rudbeck
9. Överstelöjtnant Ericsson
10. Friherre Rudbeck j:or
11. Konungens Adjutant

Placering vid V:e drevet:
(Lappmarksdrev)
1. Friherre Rudbeck
2. Överhovjägmästare Rålamb
3. H. M:jt Konungen
4. Greve Douglas
5. Fursten av Hohenzollern
6. Kab.kammarh. Silfverswärd
7. Friherre Hallberg
8. Hertig d'Otrante
9. Friherre Rudbeck j:or
10. Konungens Adjutant
11. Överstelöjtnant Ericsson

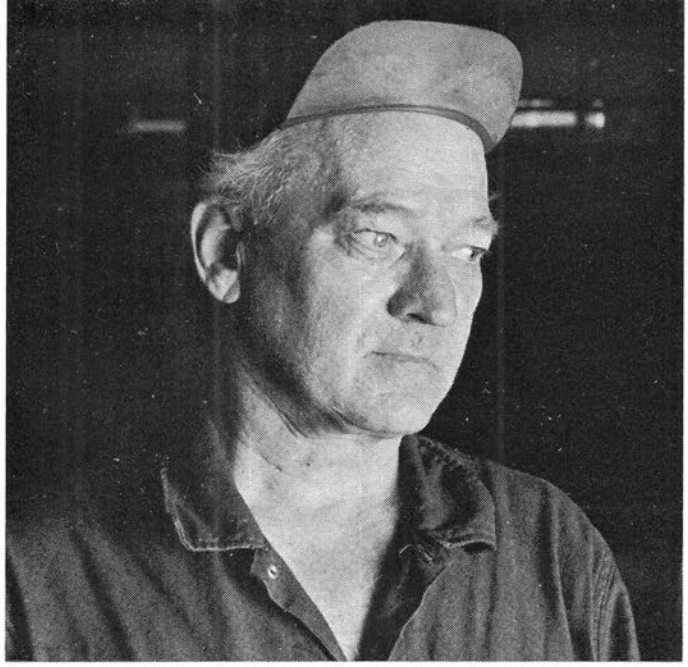

David Hjärpe

Gunnar Bylund

Stig Englund

HUVUDSKYDDSOMBUDEN

kommenterar skyddsverksamheten och den nya organisationen.

DAVID HJÄRPE, BKF

När man uppmanas att skriva några rader om Arbetarskyddet frestas man lätt att göra en "önskelista" över mer eller mindre, för oss alla välbekanta skyddsproblem.

LUFTFÖRORENING, LUFTKONDITIONERING, BULLER, DRAG.

Under dessa rubriker döljer sig svårlösta och kostsamma problem. Även dessa måste färdigställas. En del har gjorts men mycket återstår. Vi kan bara konstatera att på en del avd. t.ex. bullrar det inte mindre i dag än det gjorde för 20 år sedan.

I "Fabriksarbetaren" stod följande tänkvärda rader: "De som råkar ut för olycksfall i arbete skall hållas skadeslösa. Vi måste utgå från att arbetsgivarna inte har något intresse av att medvetet skada arbetarna fysiskt och att arbetarna inte har något intresse av att skada sig själva. Kostnaden skall bäras av produktionen". Det är sanningar som man kan instämma i.

Därför måste det anses nödvändigt att inom en snar framtid få en sådan lagstiftning, så att skyddsombuden ges större möjlighet att medverka till lösning av svåra frågor.

Vad är då Arbetarskydd? Ja det är alla de åtgärder som syftar till att förebygga ohälsa och olycksfall samt annan skadlig inverkan till följd av arbetet eller arbetsförhållanden. Med detta som utgångspunkt kommer man fram till att en grundläggande tanke bakom allt skyddsarbete måste vara att arbetstagarnas hälsa effektivt skall kunna skyddas i varje led av produktionen.

Kan vi alla i samförstånd enas om detta, då kan vi se ljust på framtiden när det gäller att lösa våra skyddsproblem. I det vardagliga rutinarbetet måste vi komma ihåg att Arbetarskyddet är en första klassens samarbetsfråga. Därför måste vi i det vi företar oss ha siktet inställt på att befrämja vår arbetsmiljö, dess utformning och samband med övrig miljö i vårt samhälle.

Till sist. Att vara facklig representant i skyddsverksamheten är en utomordentligt intressant och inspirerande uppgift.

GUNNAR BYLUND, HPF

Den nya omorganiseringen av arbetarskyddet i Gustavsbergs Fabriker är mycket bra om det kommer att fungera som det är planerat. Då kommer det att bli mera lättarbetat och effektivt inom varje fabriksenhet. Samarbetet mellan skyddsombuden och arbetsledningen är bra i stort, men ingenting är så bra att det inte kan bli bättre. Samverkan är alltid A och O för att bästa möjliga resultat skall ernås och det gäller inte minst inom skyddsarbetet. Bättre utbildning och kursverksamhet för både skyddsombud och arbetsbefäl är en nödvändighet. Bättre undervisning och instruktioner för de nyanställda vid maskinerna bör skärpas. Noggrann uppföljning av olyckstillbuden är en allvarlig sak att tänka på i förebyggande syfte. Problemen är den utländska arbetskraften. Genom språksvårigheterna är det svårt att delge dem upplysningar om försiktighet vid maskinerna och vad det gäller dammrisk med åtföljande silikos. Det är många arbetstimmar per år, som går förlorade genom bristande upplysning och obetänksamhet och missförstånd. Mycket finns att göra vad det gäller trivsel och miljö på arbetsplatserna.

ERIK LINDBLOM, SPF

Den omorganisation som skett inom skyddsverksamheten vid företaget hoppas jag skall leda till större effektivitet när vi nu, förutom den centrala skyddskommittén fått en skyddskommitté på varje fabriksenhet.

Nu räcker det dock inte med en aldrig så fin organisationsplan på papperet, det avgörande är hur de personer agerar, som sitter i de olika kommittéerna. Är de kunniga, aktiva och verkligt intresserade av att finna lösningar på de olika problemen, då kan man hoppas på en god skyddsverksamhet och möjlighet att skapa en god arbetsmiljö för alla anställda inom företaget.

Här kommer man osökt in på en viktig faktor, nämligen utbildningsfrågorna. Jag hoppas verkligen att den av företaget planerade kursverksamheten om "Arbetsmiljö" kommer till stånd och att man här gör allt, för att få en så stor tillslutning som möjligt från alla kategorier anställda.

Arbetarskydd och företagshälsovård är viktiga delar av en god arbetsmiljö men begreppet arbetsmiljö är något långt vidare. Jag vill i det begreppet infoga alla åtgärder på och omkring arbetsplatsen som underlättar arbetstillvaron och förhindrar skador, nerslitning, stress och sjukdom.

Arbetsmiljön i *vid* mening omfattar också de anställdas insyn, inflytande och medbestämmande — kort sagt företagsdemokratin.

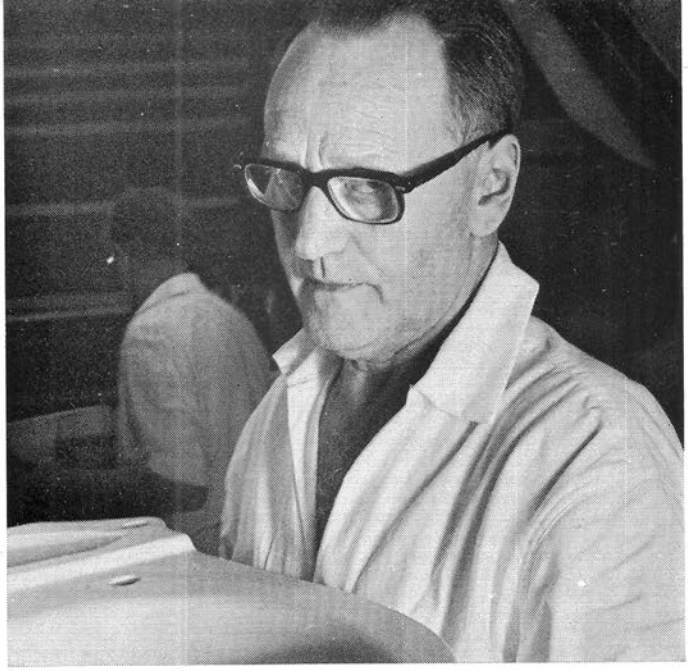

Erik Lindblom

ÅKE JOHANSSON, UHV

Den största fördelen med den nya organisationen är, att den kommit upp på beslutandenivå genom att tekniske direktören är kommitténs ordförande. En annan fördel är de *lokala* sammanträdena inom varje enhet. Det blir mer lättarbetat nu då man kan koncentrera sig på de egna problemen och jobba igenom dem på ett annat sätt än tidigare.

Önskemålen är dels en teknisk expert i kommittén av typ verkstadsingenjör, som genast kunde ge praktiska svar på tekniska frågor. Dessutom vore det en fördel om huvudskyddsombudens ställning kunde stärkas så, att han eller hon tillfälligt kunde stänga av en arbetsplats för att snabbt kunna åtgärda och rätta till ett fel av allvarlig karaktär. Ett effektivt skyddsarbete måste försiggå på arbetsplatsen av alla och en var, som måste påpeka de fel och brister, som visar sig.

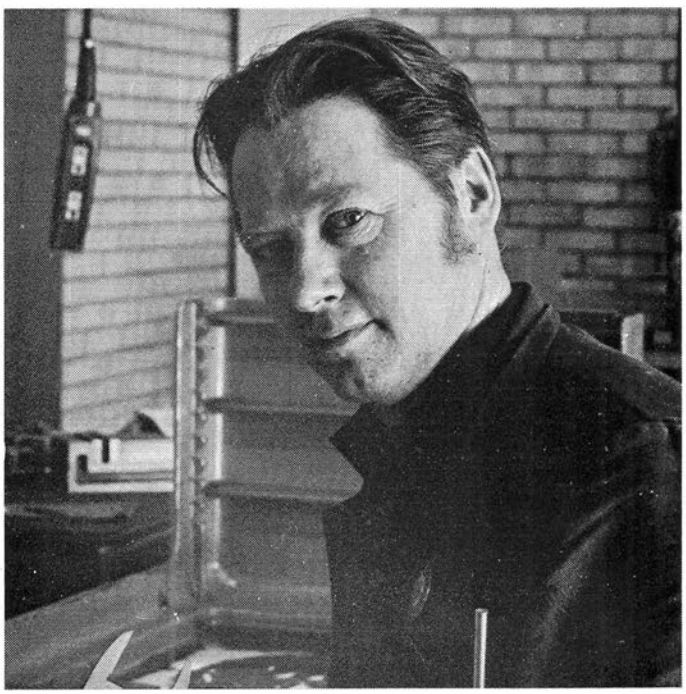

Åke Johansson

STIG ENGLUND, KONTORET

Att vara Huvudskyddsombud på Kontoret ger naturligt nog helt andra uppgifter än ute i fabrikerna. De olycksfallsrisker som finns gäller främst elektriska fel på den maskinella utrustningen, som blir allt större också på Kontoret. Halkolycksriskerna på den stora trappan har i det närmaste försvunnit helt nu sedan taket blivit färdigt och belysningen tillfredsställande. Önskemålen på denna avdelning är bl.a. ett vilorum för kvinnliga anställda, men det är ju en sak som också behövs på andra avdelningar. Bättre lyse i alla lokalerna är ett annat. Dessutom skulle det vara önskvärt att få något slag av lunchrum också på Kontoret.

Helge Svedin

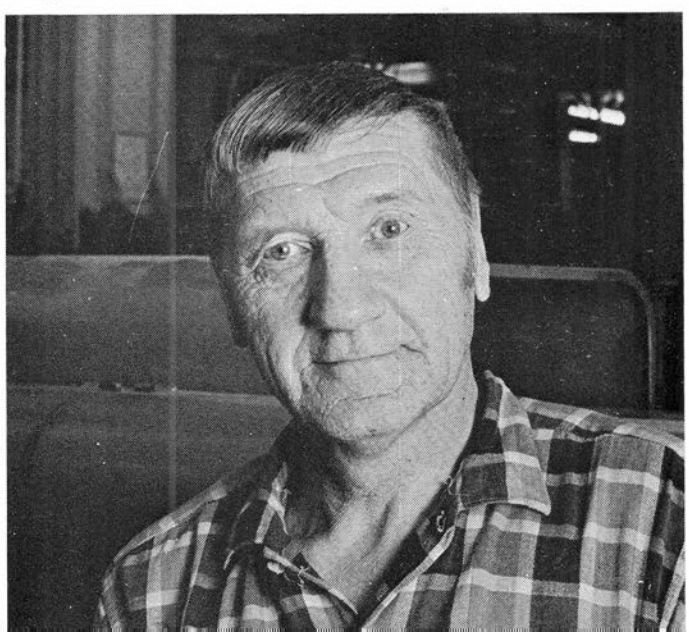

HELGE SVEDIN, PLAST

Helge Svedin på Plast har bara varit huvudskyddsombud ca två månader, sedan Helge Lithander blev sjuk. Svedin anser sig därför inte ha så stor erfarenhet ännu att han kan komma med några speciella synpunkter. Men han framhåller i alla fall att ett gott samarbete och personligt intresse för saken från alla som jobbar ihop är mycket viktigt.

NY ORGANISATION FÖR ARBETARSKYDDET

Skyddsingenjör Erik Mehlqvist skriver om den nya skyddsorg. på Gustavsbergs Fabriker.

Företagets skyddsorganisation har under 1970 omorganiserats för att ge ökad bredd och förståelse för arbetarskyddet. Topporganet är den centrala skyddskommittén, som för närvarande består av 17 ordinarie ledamöter. Ordförande är tekniske direktören med skyddsingenjören som sekreterare. I övrigt ingår produktionstekniske chefen, cheferna och huvudskyddsombuden för de olika företagsenheterna HPF, SPF, Plast, BKF och UHV, en representant för vardera SIF, SALF och avd. 205 jämte företagsläkare. Under 1971 beräknas de olika kontorsenheterna skyddstekniskt sammanföras till en enhet, som kommer att ingå i centrala skyddskommittén och då jämställas med de nämnda fabriksenheterna.

I centrala skyddskommittén skall i princip mera kostnadskrävande, långsiktiga och för företaget gemensamma skyddsangelägenheter diskuteras. Hit kan hänskjutas frågor av principiell natur, som i olika sammanhang kommit upp på det lokala planet. Här bör gemensamma problem av större omfattning som t.ex. bullerproblemet och silikosfrågan tas upp till behandling liksom även miljövårdsfrågor. Gemensamma regler för information och utbildning inom skyddsarbetet kommer också att falla inom ramen för dess uppgifter. Olika typer av skyddskampanjer, elskyddskampanj, affischkampanjer av olika slag, tävlingsverksamhet såsom förbättringsförslag speciellt inriktade på arbetarskydd bör också tas upp till diskussion här. En sådan inventering av önskvärda skyddsfrågor måste utmynna i en resursplanering och prioritering med hänsyn tagen bland annat till kostnaderna för projektens genomförande.

Inom ramen för av den centrala skyddskommittén fastställda principer skall tillämpliga delar genomföras på verkstadsgolvet inom de olika fabriksenheterna. Härför har man för varje fabriksenhet en särskild skyddskommitté med fabrikschefen som ordförande. Som sekreterare i samtliga skyddskommittéer tjänstgör skyddsingenjören. Härigenom försöker man få en viss kontinuitet i arbetet. Vidare ingår huvudskyddsombud jämte ett à två skyddsombud, en arbetsledare samt en representant för fackföreningen. Läkare och sjuksyster skall genom inbjudan beredas möjlighet att följa arbetet.

I detta forum skall större frågor kunna tas upp till behandling liksom även olösta problem. Olycks-tillbud och allvarligare olycksfall avses att tas upp till diskussion för att få fram en lösning som kan förhindra ett upprepande. Större frågor som ventilation, drag, buller, användande av giftiga ämnen, bioteknologiska problem m.m. bör här tas upp för att försöka få sin lösning. Frågor som inte kunnat få sin lösning vid kontakten skyddsombud-arbetsledare får här sin nästa instans.

På skyddsronderna som sker en gång per månad ska man dels kontrollera att påbjudna skyddsarbeten utförts, dels på plats införskaffa uppgifter beträffande arbeten som av en eller annan orsak ej utförts. I ronderna deltar fabrikschef eller ersättare för honom, huvudskyddsombud samt arbetsledare och skyddsombud på berörd avdelning. Skyddsingenjör jämte läkare (sjuksyster) inbjudes.

BARNETS MILJÖ

heter en utställning, iordningställd av Konsumentinstitutet. Vad den handlah om framgår väl av namnet.

Under tiden 19.1—24.1. 71 kommer utställningen att visas i Gustavsberg, Folkets Hus lokaler, varje dag kl. 14.00—20.00. Fri entré.

I samband med utställningen kommer en del föreläsningar att hållas kring temat "barn".

För att föräldrar i lugn och ro ska kunna bese utställningen finns tillgång till roligt lekmaterial för barnen.

Socialförvaltningen och Trafiksäkerhetskommittén i Gustavsberg hälsar alla välkomna.

Lena Dahlström

OM VÄXELMYNT

Behovet av växelmynt ökar stadigt genom varuhusens och snabbköpens växelutgivare.

I sparbössor, glasburkar och plastpåsar förvaras stora mängder mynt. Låt oss ta hand om dem. Säger Svenska Handelsbanken. Gör dem räntebärande. Hämta våra plasttuber för mynt så går allt mycket lättare för Er och oss vid inväxling.

UTLÄNDSKA ARBETARE UNDER OLIKA TIDEVARV

Sedan Mats Rehnberg lämnat TV — varifrån någon kanske minns honom som Domaren — har han återvänt till sitt rätta hemvist. Han är numera professor i folklivsforskning vid Stockholms Universitet och har sin arbetsplats i Lusthusporten 10 på Kungl. Djurgården. Den här gången gör han en historisk överblick över vad vi i dag kallar "rörligheten på arbetsmarknaden".

Årtiondena efter andra världskriget har det i vårt land blivit allt vanligare med utländsk arbetskraft icke enbart som musiker och artister, som forskare och specialister utan även ute i industrien. För oss som lever nu kan detta kännas som något nytt och ovanligt, men man behöver inte ägna denna fråga alltför ingående eftertanke för att finna att liknande förhållanden förekommit i rik utsträckning förr också.

Utlänningar kallar vi dem med utgångspunkt från oss själva. Svensk arbetskraft har på liknande sätt varit rörlig tidigare. Först och främst inom landet, där vi sedan medeltiden, alltså i drygt ett halft årtusende, haft dalkarlar — och kvinnor med för den delen — som säsongvis arbetat i andra landsändar, t.ex. som byggnadsarbetare i städerna eller vid brobyggen runt om i landet. Kvinnorna arbetade i bryggerier, stearinfabriker, i parker etc. Värmlänningarna har färdats vida omkring som nyodlare, de har med häst och släde i generationer vandrat till Norrland för att arbeta i skogen. Sågverken i Norrland fylldes för någon generation sedan med mellansvenska arbetare. De skånska betkampanjerna hörde till de sista säsongarbetena för folk från andra trakter.

Men denna rörlighet i arbetslivet stannade ingalunda vid Sveriges gränser. Under 1800-talets senare hälft begav sig årligen tusentals svenska arbetare till Danmark och Nordtyskland, där de arbetade vid storjordbruken. Man kunde i tyska tidningar läsa annonser från arbetskraftsmäklare, som stod till tjänst med att skaffa denna svenska arbetskraft. Då järnvägarna började byggas i Norge, erövrade svenska rallare snabbt en ledande ställning där. Då exportkonjunkturerna dalade i de blekingska och bohuslänska stenhuggerierna, begav sig stenhuggarna i stor utsträckning till Norge, stundom även nedåt Europa, ibland på säsongarbete i Nordamerika. Eljest är ju Amerika den välkända arbetsmarknaden för 100.000-tals svenskar sedan mer än ett sekel tillbaka. Emigrationsvågorna dit har i mycket hög grad återspeglat arbetschanserna i vårt land. Det var vid lågkonjunktur och arbetslöshet som emigrationen brukade öka. I början av 1900-talet hade vi dessutom en viss emigration även till Sydamerika.

Man bör alltså hålla i minnet, att svensk arbetskraft har kommit som "utlänningar" till andra länder i kvantitativt betydligt större utsträckning än det i våra dagar kommit främmande arbetskraft till oss. Och den utländska arbetskraft, som nu finns i vårt land, är endast en länk i en kedja, som förlorar sig långt tillbaka i forntiden för tusen år sedan eller mer. Historikerna är nämligen ense om att bland trälarna, d.v.s. forntidens slavarbetare, återfanns i viss utsträckning just utlänningar, en del kanske något slag av krigsfångar. Eftersom Sverige tidigare varit en krigiskt ganska verksam nation, förekom regelbundet hitförsel av krigsfångar, som sattes i arbeten av olika slag. Detta är emellertid en mer speciell form av utländsk arbetskraft, som i detta sammanhang kan lämnas åt sidan.

Liksom den inhemska befolkningen så som tidigare skildrats säsongvis rört sig inom landet och till grannländerna, är det naturligt att de närmaste grannländernas folk på samma sätt periodvis sökt sig till vårt land för att få arbete. Redan i medeltidens gruvdrift återfinner man sålunda talrika finnar bland gruvarbetarna. Vid 1500-talets slut började sedan den finska invandringen till våra skogsbygder i Svealand och Norrland. Dessa skogsfinnar uppehöll påfallande länge egna traditioner, främst beroende på de begränsade kontakter, som i äldre tid uppehölls i glesbefolkade skogsbygder. Nu har de helt assimilerats. Endast en del finska ortnamn lever kvar såsom en större allmänhet känner dem t.ex. från Dan Anderssons dikter eller i ett minne som Jularbos bravurvals "Livet i finnskogarna."

Norrmännen har särskilt varit verksamma som skogskörare och i sågverksindustrien i vårt land under 1800-talet. Danskarna tog ofta plats i storjordbruket, inom mejeriindustrien och liknande arbetsområden.

I detta sammanhang kan det vara skäl att erinra om att vad som är ett land eller en nation rent

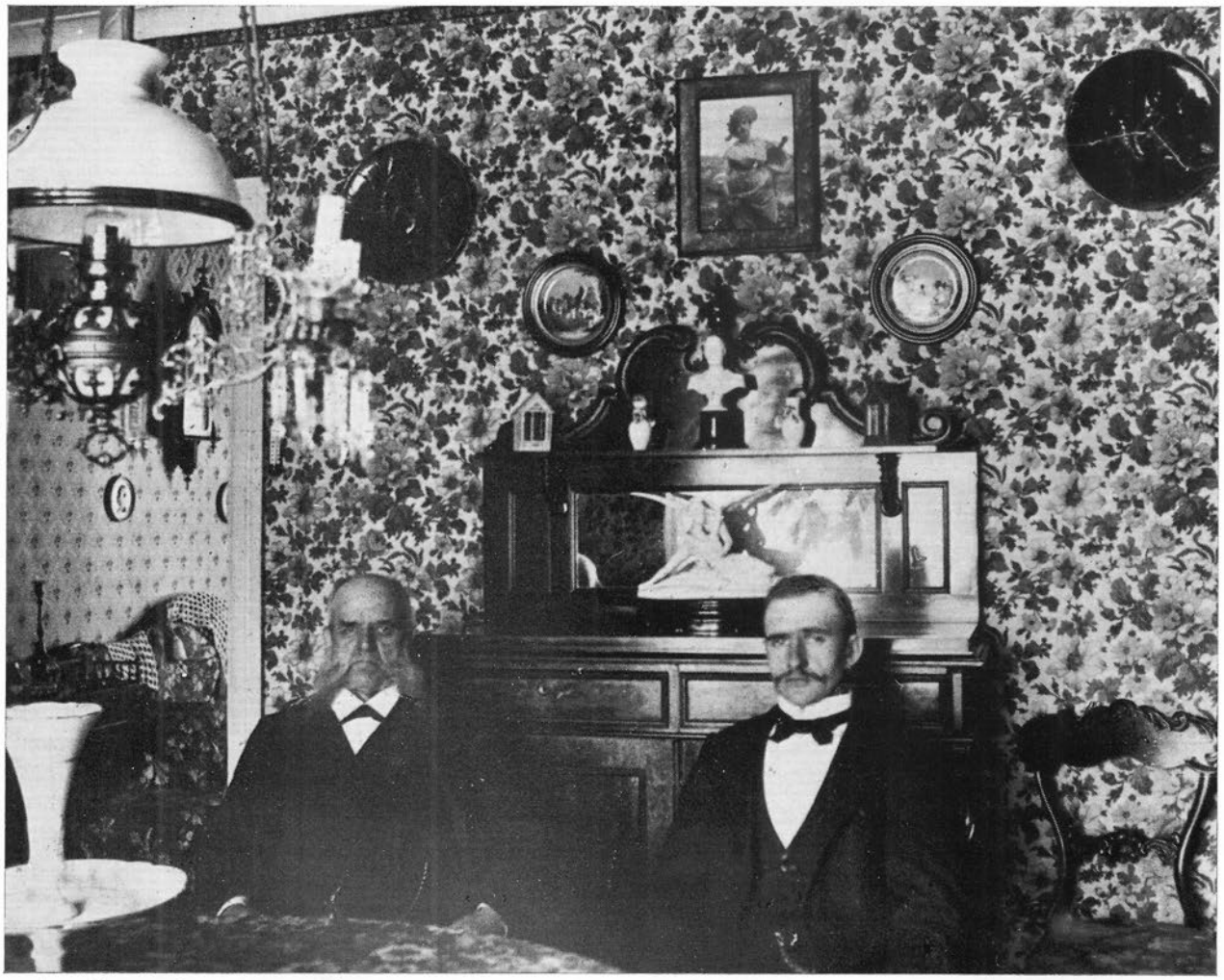

I detta hemtrevliga rum Grindstugatan 5 sitter George Lowndes och hans 22-åriga son John. George kom till Gustavsberg 1866. Det var mäster Barlow, själv engelsman, som for till Stoke on Trent i Staffordshire för att söka folk, som kunde tillverka jasper. — Jasper är det oglacerade stengodset, blått, vitt eller rosafärgat med vit dekor, som Wedgewood tillverkat sedan 1700-talet. — Det blev inte länge man gjorde jasper men George Lowndes familj stannade. Han är farfars farfar till Björn Lowndes, son till Stig, som är son till Edvin, som vi känner som förman på Dekoravdelningen. Så femte generationen växer nu upp i Gustavsberg med ett namn, som i dag liksom när George kom hit är lite krångligt att uttala — det blir för det mesta Lans, men är fortfarande Lowndes.

geografiskt hinner ändra sig mycket under tidernas lopp. Så har Finland, Baltikum, Pommern och Norge tidvis ingått i konungariket Sverige. Gotland, Blekinge, Skåne, Halland, Jämtland och Härjedalen har å andra sidan tillhört det dansk-norska riket. Dessa gränsförändringar, som för vårt lands vidkommande ligger så nära i tiden som unionsupplösningen 1905 eller förlusten av Finland 1809, har i våra dagar som bekant sin efterföljd på många andra håll i världen. Därmed följer onekligen att begreppet utlänning kan växla mellan olika tider.

Det är emellertid inte blott de nordiska grannländerna som svarat för tillströmning av arbetskraft till vårt land utan under tidernas lopp har en myckenhet folk kommit från andra och mer avlägsna länder.

Ett mer framträdande socialt problem torde utlänningarna inneburit främst under medeltiden, då det tyska elementet i våra få och folkfattiga handelsstäder intog en dominerande ställning. Genom lag var det därför påbjudet, att rådet eller "stadsfullmäktige" skulle vara jämnt uppdelat med hänsyn till den tyska och svenska befolkningen. De dåtida tyskarna var ledande storköpmän med starkt ekonomiskt inflytande. Det blev ett politiskt svenskt intresse att efterhand eliminera detta inflytande.

Länge kom tyskar att spela en roll i andra yrken, särskilt industriella. Under 1700—1800-talen förekom tyskarna som glasbruksarbetare, under

1800-talet särskilt inom vissa grenar av livsmedelsindustrien, främst som specialarbetare. Då gatstensindustrien tog sin början i Blekinge importerades några hundratal sydtyska arbetare för att visa, hur detta arbete skulle tillgå.

Polackerna har kommit i olika funktioner och av skilda skäl. På 1500-talet intog Polen en framträdande kulturell ställning och de svenska hovkapellen importerades från Polen. Vår mest utbredda folkdans heter än i dag polska. Regementena i Uppsala är alltjämt förlagda vid en plats, som heter Polacksbacken, vilket är en erinran om att stormaktstidens viktiga statliga "arbetskraft", soldaterna, ofta rekryterades med utlänningar. På 1860-talet kom av politiska skäl smärre grupper polska emigranter som måste fly för sina liberala åsikter. Sådana namn som Bukowski, den kända antikhandeln, är en erinran om detta. Vid början av 1900-talet kom galiziska lantarbetare säsongvis till Skåne.

Att förekomsten av utlänningar ibland kunde ge upphov till något som kanske bäst skulle kunna betecknas som politisk vidskepelse erinras man om vid tanke på de ryska sågfilarna, som förtjänade sitt bröd med att likt andra skärslipare vandra omkring i vårt land. Det skedde i en av de växelvis återkommande perioderna av högt uppdriven ryssskräck och man beskyllde dessa enkla hantverkare för att vara förklädda spioner, tsarens officerare. Veterligen beskylldes emellertid inte de svenska dalkullor, som vid samma tid vandrade genom Ryssland och försörjde sig med att göra smycken av hår eller att tillverka spånkorgar, för att vara svenska spioner.

En särskilt välbekant grupp av utländska arbetare utgjorde de belgiska vallonerna, som vid början av 1600-talet hitkallades för att med sin yrkesunskap bidraga till effektiviseringen av den svenska järnindustrien. Deras ättlingar räknas nu i 10.000-tal. Minnet av dessa utländska industriarbetare lever kvar i familjenamn som Anjou, Gauffin, de Besche m.fl. De i vårt land som är släkt med vallloner brukar sällan sticka under stol med detta utan med stolthet framhålla denna härstamning. Vallonernas märkliga historia skrevs för något årtionde sedan av den kände arbetarpolitikern Karl Kilbom, som själv var vallonättling från ett uppländskt järnbruk.

En mycket säregen arbetargrupp har i århundraden italienarna varit. Redan på 1500-talet började de uppträda som specialister på stuckarbeten. 1600-talet gav dem riklig användning för sina kunskaper i alla slottsbyggen. I många århundraden har det pågått en oavbruten nyrekrytering av dylika specialarbetare till vårt land.

Under 1800-talet blev det vanligt att den framväxande svenska industrien måste skaffa sig specialarbetare från industriella föregångsländer. Det kunde vara från Frankrike, England etc.

På en del håll har importen av den utländska arbetskraften icke bara inskränkt sig till specialarbetare utan omfattat alla slag av arbetskraft. De utländska arbetarna, som överflyttat till Sverige, utgjorde därvid ett större inslag på sin ort. Till Oskarsström i Halland och Forsa i Hälsingland flyttade på 1800-talet böhmiska textilarbetare. För deras behov uppfördes på dessa små industriorter katolska kapell.

Det är ingalunda enbart i Sverige, som utländsk arbetskraft börjat göra sig gällande. Förhållandena är likartade i flertalet industriländer i Västeuropa. Denna arbetskraftens rörlighet inom länderna och mellan länderna har som här påvisats existerat i olika former genom sekler. Ökat välstånd i industriländerna har emellertid bidragit även till andra former av rörlighet, t.ex. fritidens. Med den egna bilen skaffar sig allt fler familjer en betydande möjlighet att förflytta sig. Man kan även erinra om de utländska semesterresorna, som årligen för många hundratusentals svenska semesterfirare till andra delar av Europa. Möjligheten att i arbete och på fritid göra förflyttningar långt utom det egna landets gränser hör till bilden av detta sekel. Jämför man detta med att många av oss hunnit uppleva två förhärjande världskrig och efter dem nya krig och inbördeskrig ter sig de nuvarande fredliga ombytena av länder såväl i arbete som på fritid som ett av de få mer hoppfulla tecknen på ökat samförstånd och förståelse mellan hela folk och enskilda människor.

Med detta nummer följer ett inbetalningskort som kan användas vid prenumeration på "Gustavsbergaren". Anställda i Gustavsberg som har löneavdrag behöver inte använda kortet. Glöm inte att skriva namn och adress på inbetalningskortet, prenumerationsavd. vet inte vem de skall skicka tidningen till annars. Tack för det. *Red.*

PENSIONSÅLDER

Gustavsberg har många vitala pensionärer som ägnar sin tid åt meningsfulla sysselsättningar. Hilding Ohlson gick ut och uppsökte en del av dem för att ta reda på vad de helst gör i dag.

På bilden överst till vänster kommer Carl Pettersson med dotter Irma vandrande, båda pensionerade. Att promenera hör till favoritsysselsättningarna.

Bilden längst till vänster under, är från Gustavsgården där Oscar och Jenny Wadström trivs med tillvaron.

De två spänstande damerna på övre bilden, som promenerar på Skeviksvägen med vattentornet som dekorativ bakgrund, är systrarna Elsa och Hilma Andersson.

Full fart på pensionärsgymnastiken, bilden nedan, är det när Axel Eriksson bestämmer takten. .

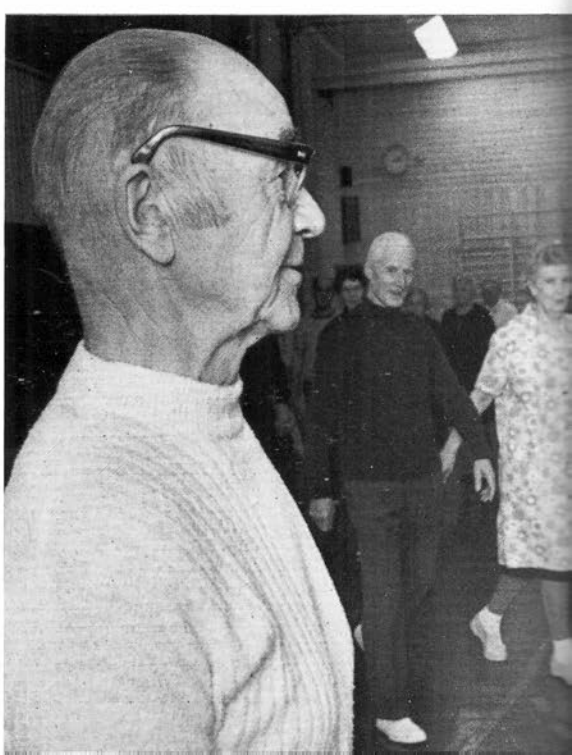

Calle Blomqvist har alltid hållit på med spännande saker. När han inte arbetar deltid på Studion tecknar han, eller som här talar in text till sina illustrationer.

Det nystande paret härunder är Adina och John Eriksson i Tallåsen, som knyter rya och ser ut att ha det riktigt mysigt. Dagens pensionärer sitter minsann inte bara och rullar tummarna.

Erik Hjalmar Johansson, bilden överst till höger, syr för brinnande livet på sin julduk, som skall vara färdig till julförsäljningen. Det var den säkert också.

I två decennier hette denna tidnings redaktör Gösta Dahlberg och på bilden längst ner till höger ser vi honom tillsammans med Harald Persvret i en ny funktion, som folkbokföringsgranskare.

KONSUM • DOMUS

Vad är bäst på julen?

Är det skinkan? Julklapparna? Granen? Svar på frågan fick KF vid en intervjuundersökning som genomfördes i början av detta året. Det man mest sätter värde på är *"samvaron"* (86 %) samt *"blommor och pynt" (73 %). Mat och julklappar* når inte högre popularitet *än till (30—40 %).* Årets tema för julfirandet som presenteras i våra butiksenheter och annonser *"jula tillsammans"* poängterar samvaron. Ljuset finns där också, dels som symbol för helgstämning och frid, dels som tips på den lilla presenten man gärna vill ge till den man vill glädja.

Slutspurten inför julen närmar sig

när denna tidning når sina läsare har vi inte så många dagar kvar till julafton. Stor del av förberedelserna är klarade men det återstår säkerligen en hel del innan vi får sätta oss och *"jula tillsammans"*.

Livlig konsumentdebatt

Våra studiegrupper är i full verksamhet. Under höstterminen går man igenom de tre första breven. Första brevet har titeln *"Hur har vi det ställt?"* Man har då låginkomstutredningen som utgångspunkt för tankeutbytet. Brev nr 2 har rubricerats *"Vår egen hushållning"* och där diskuteras uppgifternas fördelning mellan företag-fabrikanter och hushållen. Det tredje brevet handlar om *"Vem väljer varan?"* Här väcks funderingar om hur konsumenten mera direkt skulle påverka varuurvalet. När man klarat dessa tre avsnitt skall grupperna ta itu med att författa motioner på grundval av de debatter, som förts inom respektive grupp. Motionerna kommer sedan att sammanställas och bli utgångspunkt för de ämnen, som skall tagas upp till diskussion vid den första konsumentkongressen, som hålles i Stockholm nästa höst.

Fusionsfrågan

Valda fullmäktigeledamöter i vår förening var inbjudna till ett informationsmöte i fusionsfrågan den 18 november. Direktör Olof Moback, som varit sammanhållande och sekreterare i den strukturkommitté vars betänkande antogs av 1967 års rikskongress, lämnade informationer i den aktuella frågan. Medlemmarna kommer att inbjudas distriktsvis till informationsmöten i fusionsfrågan under januari månad.

1970 års verksamhet

Vår förening har under året haft en mycket god utveckling. Den totala försäljningen beräknas till 46.5 miljoner kronor.

Den höjda mervärdesskatten från nyåret 1971 kommer säkerligen att medföra större köplust än normalt före nyåret.

Det nya året 1971 blir troligen inte så lite problematiskt, men vi hoppas och tror givetvis att det hela skall ordna sig.

God Jul!

Tack för det år som snart gått tillända.

G. M-n.

Naturvårdsåret 1970 är slut. Men inte naturvårdsarbetet, förstås! Nu lägger snön snart sitt skyddande täcke över allt, men det som göms i snö . . .! Det är klart, att man kan bli trött på alla påminnelser, tjat är inte den bästa upplysningsmetoden. Man kan bli immun mot varningar. Det är så mycket, som är jobbigt och så lite som man kan göra, kan man tycka. Vi är alla beroende av natur- och miljövård — också. 1972 blir det stora globala miljövårdsåret, då Sverige står som värd för en internationell kongress, som ska hållas i Stockholm. Vi ligger väl framme på miljövårdsområdet, sägs det, och det beror på att intresset är brett, att diskussionen är livlig och det beror på att vi alla följer med och har åsikter om det, som angår oss.

Helst av allt – böcker

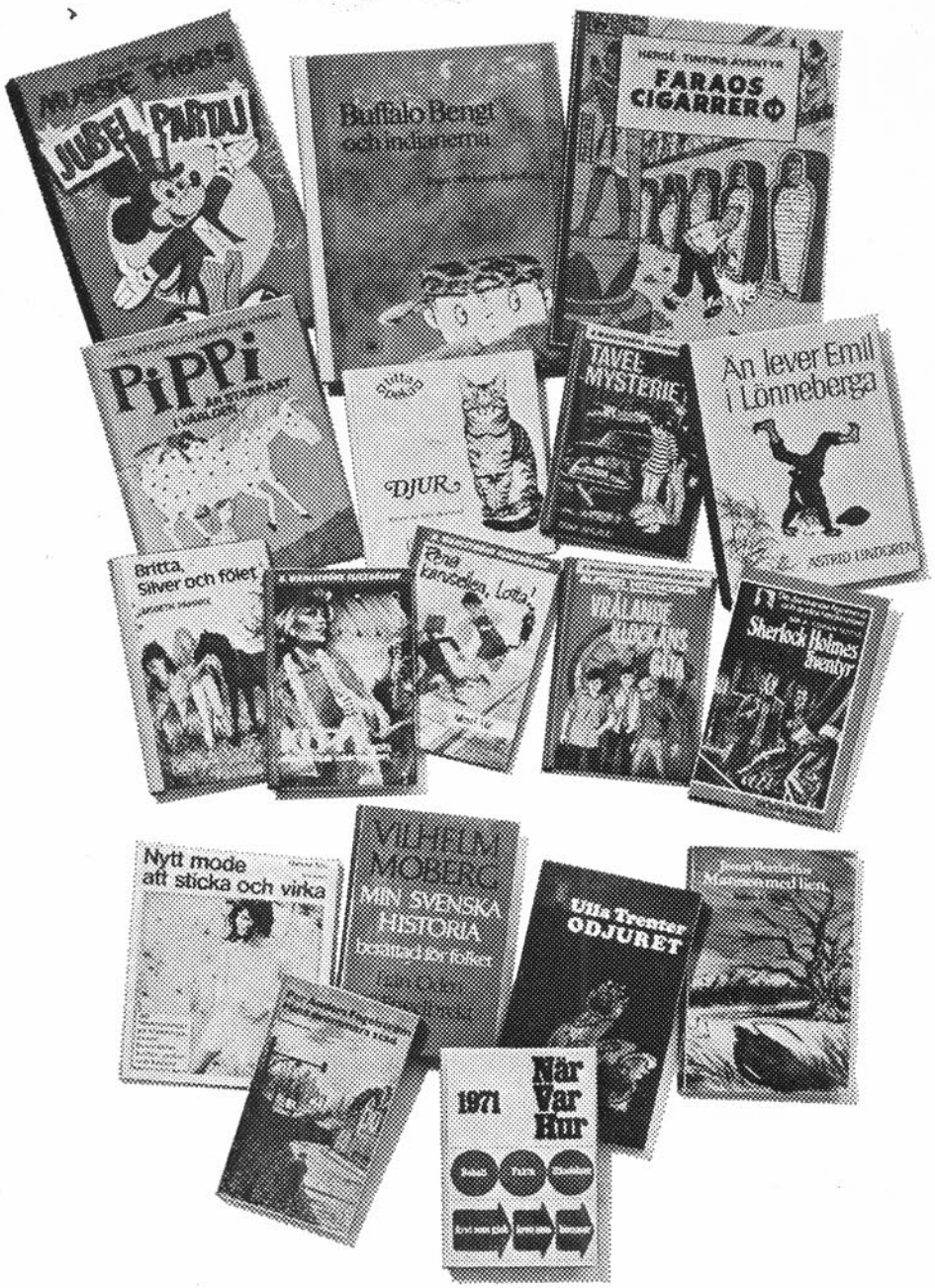

Disney: Musse Pigg. "Jubelpartaj" med kända Disneyfigurer, 120 sid 9:45

Inger och Lasse Sandberg: Buffalo Bengt och indianerna. Indianfejder i höghusens skugga, 32 sid 13:90

Hergé: Faraos cigarrer. Ny bok om Tintins äventyr i serieform, 62 sid 6:95

Astrid Lindgren: Pippi är starkast i världen. Äventyr i serieform, 24 sid 5:—

Titta peka — Djur. Pekbok, 16 sid 5:—

Ahlrud: Tavelmysteriet. Ny bok om tvillingdetektiverna, 140 sid 4:40

Astrid Lindgren: Än lever Emil i Lönneberga. Ny bok om okuvlige Emils dråpliga hyss, 184 sid 16:50

Pahnke: Britta, Silver och fölet. Önskebok för hästintresserad ungdom, 140 sid 6:10

Keene: Kitty och den vita vålnaden. Flickdetektiven löser nytt mysterium, 180 sid 5:40

Vik: Rena karusellen, Lotta. Ny bok i Lotta-serien, 140 sid 4:40

Hitchcock och Tre Deckare löser vrålande klockans gåta, 180 sid 5:40

C. Doyle: Sherlock Holmes äventyr. Spännande berättelser i urval, 130 sid 6:50

Ulla Trenter: Odjuret. Höstens Trenter-deckare i varuhusmiljö, 200 sid 28:50

Berthelius: Mannen med lien. Ny thriller. Förf. tilldelad Expressens Sherlockpris 1969 för bästa svenska deckare, 190 sid 24:—

Cirkapriser inkl. moms.

Bro: Nytt mode att sticka och virka. Om mönster, färgval m.m., 94 sid 14:—

Fogelström: Mina drömmars stad. Den välkända stadsserien nu i pocketupplaga, 11:—

Vilhelm Moberg: Min svenska historia. Om svenska folkets kamp genom seklen från Oden till Engelbrekt, 314 sid, inb 22:25

När Var Hur 1971. Populär krönika om det år som gått, 540 sid 22:25

DOMUS

Lucian heter detta år Liisa Pekkarinen och ses här omgiven av sina tärnor.
Nedan: Tre allvarliga tomtar dryftar dagens problem över ett glas saft med tårta. *Foto: Leif Andersson*

LILLA JULFESTEN - FINSKA KLUBBEN

Finska klubben firar varje år sin "Lilla Julfest" med Lucia och tärnor, i år hölls den i Kvarnbergsskolans matsal för 190 barn och 80 vuxna. Fotografen var där och red. ringde upp Hilkka Kaasinen som flera jobbiga år har lett ungdomsverksamheten.

Hilkka berättar att festen gick bra trots lokalbyte i sista stund, Bergasalen får inte längre användas på grund av bristande reservutgångar. Programmet innehöll som alltid, utom förtäring, film, uppträdande, dragspelsmusik och julklappsutdelning. Hilkka slutar i år med ungdomsverksamheten på grund av bristande tid och vill passa på att genom oss, tacka för den tid som varit, för blommorna hon fick samt hälsar sin efterträdare Marita Lukkarinen välkommen och ett lycka till med arbetet. Till sist önskar såväl Hilkka som red. God Jul och Gott Nytt År till hela Finska Klubben.

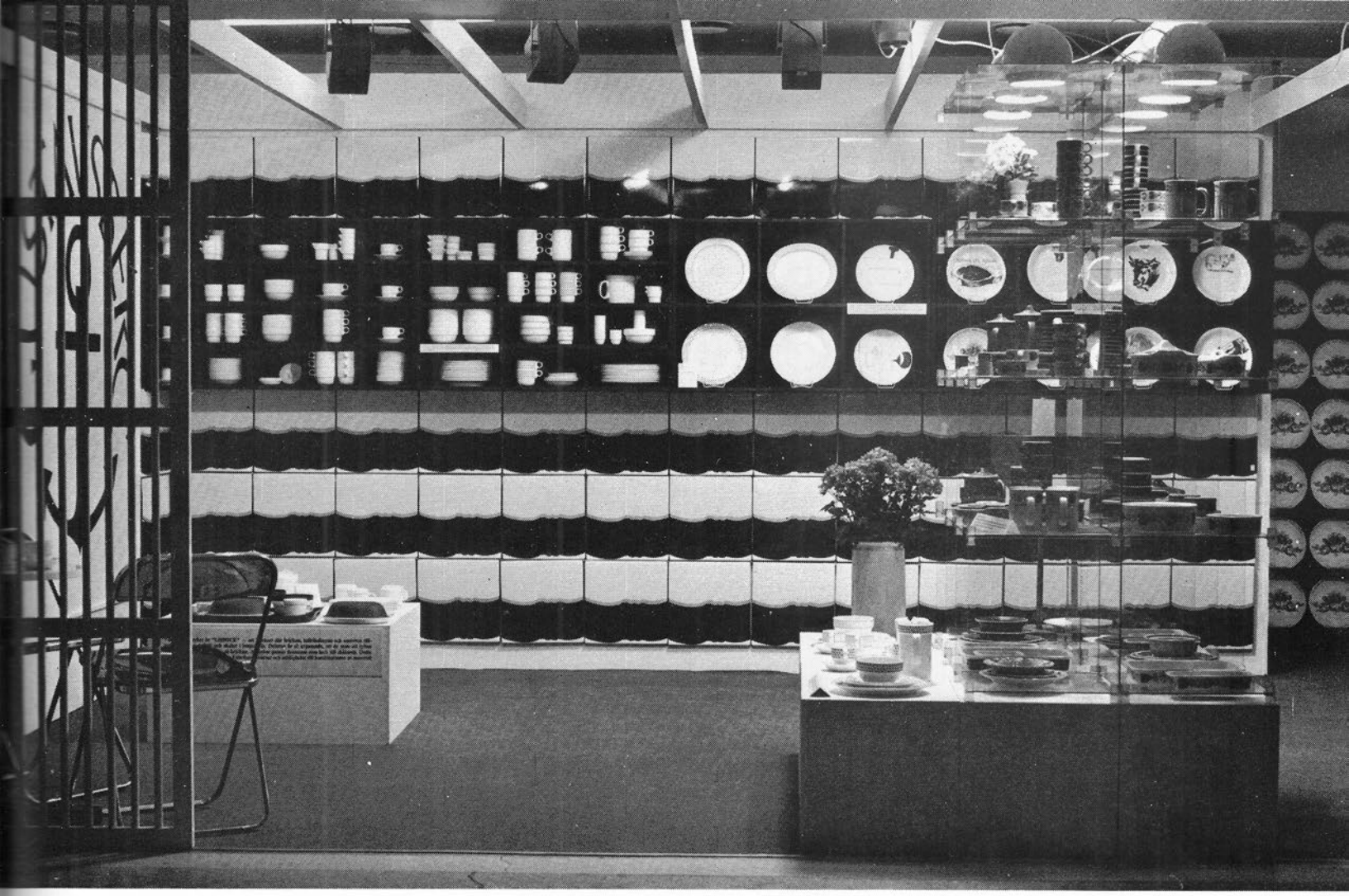

INTERREST 70

Under några hektiska dagar i början av november hölls den vartannat år återkommande Internationella restaurangutställningen i Mässhallarna i Göteborg.

Gustavsbergs som i år ingick som en del i en större KF-monter med namnet "Promus", ville med sin monter visa våra möjligheter till miljöskapande genom våra produkter.

Vi presenterade den nya BL-servisen formgiven av Karin Björqvist och Stig Lindberg, Coq, Allmoge, Librick-brickan, emaljerade plåtar, askfat, vaser m.m. Som vanligt var intresset stort kring vår monter, inte minst för "Interrest-tallriken". Många vackra ord sades också om vår monter, om porslinet och inte minst den emaljvägg och de skåp (tillverkade på snickeriet) som fanns i fonden. Största intresset från press och besökare tilldrog sig den nya "Librick-brickan" formgiven av Stig Lindberg i samarbete med en grupp tekniker och branschfolk. Bricka och fat är gjorda i plast samt muggar och skålar i benporslin. Detta är ett av de resultat Gustavsbergs kunnat visa i fråga om nytänkande i fråga om kombinationer av material och funktioner.

Våra produkter fanns för övrigt även i KF:s övriga montrar och speciellt väl representerade var vi i KF-Interiörs avd. där vi förutom porslin hade en speciellt till den övriga inredningen koordinerad emaljvägg av Bengt Berglund som för övrigt även svarat för den stora emaljväggen i vår monter. *P.R.*

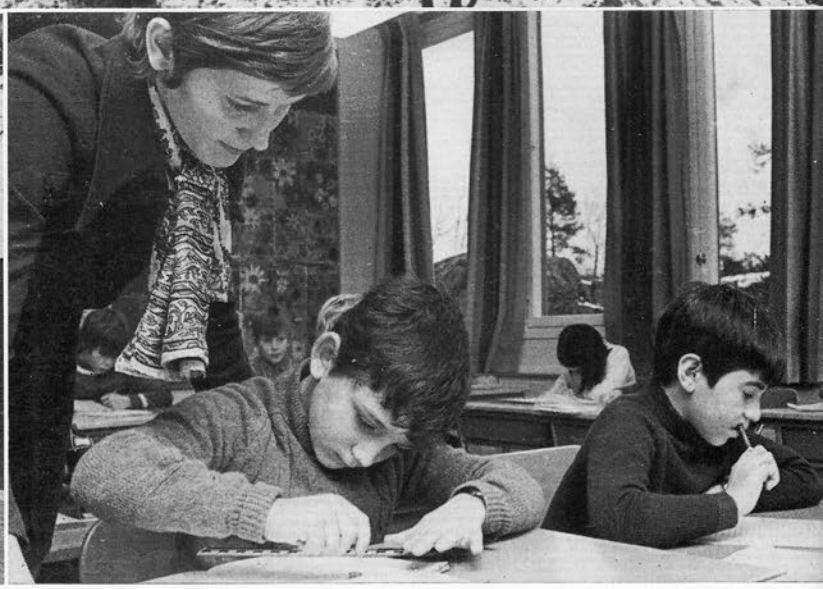

Gustavsbergs Konstförening öppnade sin stora årliga utställning i samband med årsmötet den 24 nov. En vecka senare packades den ihop igen och bilden ovan är tagen från söndagens visning och vinstutlämning. 41 lyckliga vinnare valde bland tavlor, konstgods och böcker. Utställare: Folke Bang, Olle Bonnier, Sixten Haage, Gunnel Frisell-Hallström, Ivar Norsing och Folke Wiert. Vidare utställdes en del grafik. Ett kopparstick av Olle Hanspers utdelades till varje medlem. Styrelsen med Walter Weimark i spetsen omvaldes och de bör så här i efterhand få ett stort tack för gott arbete.

Bowling Gustavsberg - Oxelösund

En rapport från klubbmatchen i bowling mellan Gustavsbergs Fabriker och Centrifugalrör gällande Centrifugalrörs uppsatta vandringspris.

Matchen avverkades i Oxelösunds bowlinghall den 24.10 och gällde den andra inteckningen i vandringspriset. Nästa möte sker i vår i Nackahallen. ABC segrade med 9.676 poäng mot Gustavsbergs 9.175 poäng. Bäst i segrande lag blev Gunnar Lehnbom på 1.317 p, och i gästande lag kom R. Johansson på 1.303 p. Bäst på individuella banor blev bl.a. Gösta Dahlberg på 2:ans bana med 230 p och Tommy Johansson på 3:ans bana på 211 p samt S. Albertsson på 200 p. Bäst i hemmalaget blev Gunnar Lehnbom på bana 4 på 200 p.

Enligt noteringar är det 6 år sedan vi möttes i bowling första gången. Dessa tävlingar har varit trevliga och innehållsrika. ABC har dragit det längsta strået, men Gustavsberg har stuckit upp och tagit en och annan inteckning i vandringspriset. I samband med middagen och prisutdelningen underhöll Gösta Dahlberg med munspelsmusik samt ledde allsången.

Vi ses i returmötet i Nackahallen! *Stig Gladh*

På motstående sida presenteras Hästhagenskolan i bild. Skolans exteriör, skolsalar, matsalen och gymnastiksalen. Denna vänliga och vackra skola togs i bruk till höstterminen -69 och här undervisas 60 barn i tre lågstadieklasser 1, 2 och 3. Upptagningsområde är Hästhagen och Farsta, lärarinnorna heter Sonja Öhlund, Margareta Ohlsson och Vivianne Ericson, Sonja Öhlund är tillsynslärare. I matsalen finner man Göta Hansson och den som städar och gör fint heter Ellen Öberg. Gymnastiksalen används inte bara, som här av de egna eleverna, utan också av daghemmen Åkerlyckan och Blomkulan som har var sin eftermiddag i veckan. Fritidsnämnden har verksamhet här i skolan om kvällarna.

Skevik har helgöppet

Tommy och Barbro Pettersson samt Leif och Britt-Marie Göransson har hyrt Skeviks Friluftsgård av AB Gustavsbergs Fabriker. Friluftsgården skall hållas öppen lördagar och söndagar mellan 10.00—16.00. Efter överenskommelse också på friluftsdagar och sportlov. Även fester för slutna sällskap kan anordnas, upp till 100 personar kan tas emot. Skevik öppnades den 5 december och innehavarna berättar att de själva bekostat och arbetat med reparationerna. Redan i augusti började de "bära skrot, skura och måla". Målare Hans Gregefelt hjälpte till med målningen. Adressen till Skevik är Skeviks Friluftsgård, Box 10, 134 00 Gustavsberg, tel. 0766/326 00.

Vi som länge saknat Skevik som fritidsmål hälsar detta initiativ med glädje och hoppas att många nya gäster skall upptäcka alla Skeviks företräden, inte minst vintertid under skidsäsongen.

Gustavsbergs Teater

Riksteatern gav FLOTTEN av Kent Andersson den 5 dec. på Gustavsbergs Teater. Det var matinéföreställning och vi som var där, 120 betalande (halvsatt salong) fick god valuta för de fem kronor biljetten kostade. Bra spel på alla händer och följsam och njutbar musik. För regin svarade Anders Frambäck scenograf var Gunnar Lindblad och turnéledare Peter Ewenfeldt. Medverkande skådespelare, Rolf Gyllenhammar, Anna Hillman, Lars-Gunnar Holmström, Jan Sangberg, Jim Steffe, Margareta Wåhlin, och musikerna hette Bengt Hård och Christer Persson.

Gustavsbergs scenkommitté har lyckats väl med pjäsvalet denna säsong. Vi hoppas att publiken hittar till teatern i växande skara.

Rädda Barnen

Rädda Barnens samkväm på Gustavsbergs Teater den 26 nov. blev en helt lyckad kväll, även ekonomiskt gav den ett gott resultat, 1.600 kr. netto till Jemen.

Programmet var trevligt med musik av Scenstudions orkester, teater, film och uppläsning. Gerda Nordin läste dikter utmärkt och Scenstudions ungdomar under Sven Anderssons ledning spelade Ludvig Holbergs enaktare, "Den förvandlade brudgummen". Bra föreställning, Arvid B. Bergström var scenograf och medv. var Monica Wahlström, Marie-Louise Corrias, Christina Hillert, Ella Nyman, Anneli Nilsson, Ann-Christine Ljungequist. Ordf. Birgitta Corrias ber oss att tacka alla medverkande och inte minst Scenstudion för ett gott arbete.

Litet Saltstänk

Gustavsberg är en invandringsort

till skillnad från de flesta samhällen och småstäder i landet. Det är ingen nyhet i samhällets historia, snarare en tradition. Redan på sista hälften av 1820-talet började de organiserade invandringarna till samhället. Den gången var det tyska specialister som anställdes för den blivande porslinsfabriken. På 1840-talet var det slut på den tyska eran och engelsmännen invaderade bruket. Så kan man hålla på länge och komma fram till invandrargrupperna i vår tid från in- och utland. Norrlänningar, dalkullor, smålänningar, italienare, finnar, jugoslaver o.s.v. och ingen grupp har lämnat Farstaviken utan att efterlämna spår. Många i varje grupp har gift in sig och stannat här för gott. Ungdomen i Gustavsberg har minsann inte behövt fara land och rike kring för att välja en livskamrat och tillföra nytt blod till gamla släkter. Det har bara varit att välja, vraka och ta för sig av det som bjöds.

Att vara invandringsort

är nog ett privilegium, även om den exklusiva kärnan av infödda gustavsbergare många gånger har känt sig kringrända av främlingar. Samhällets ungdom har funnit sin utkomst här fast drömjobben har varit sällsynta och ett patriarkaliskt system har hindrat konkurrens om arbetstillfällena. Porslinsindustrin gav en rik yrkesflora, men man skulle ha tur för att bli uttagen till sitt idealjobb. Men man slapp alltså att jaga land och riken kring och det var ju knappast frågan om val för någon. Det finns ännu ett men, hur många gustavsbergare ville flyga bort från viken och söka lyckan på annat håll. Att flytta härifrån i äldre tider var ett vågsamt företag och närmast att betrakta som förräderi. Man riskerade samma öde som årets Nobelpristagare i litteratur, att aldrig få återvända till sitt land, ja inte ens besöka sina föräldrar.

I två generationer har de infödda flyttat om de så önskat. Det har de inte gjort på en del undantag när, tack för det, vad vore Gustavsberg utan dem. De ger samhället en egen charm och karaktär och som sagt den nödvändiga förnyelsen kommer med invandrarna. När gustavsbergaren tycker att jobbet är trist så tänker han på sin båt, sin täppa, sitt hus, sin skärgård och allt väger tungt i vågskålen på plussidan. GOD HELG!

Edla Sofia

Svensk silvret!

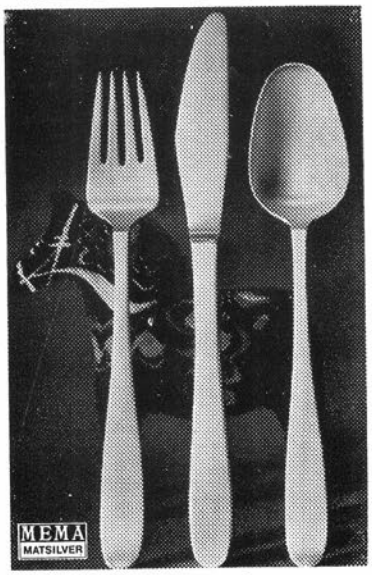

Mema är en av de svenska silverspecialisterna. Känd för modern men inte extrem formgivning. Det matsilver vi visar här — TRADITION — är en skapelse av THERESIA. Svensktillverkat — alltså lätt att komplettera. TRADITION görs endast i silver. Garanterad värdestegring.

Se Mema-silver hos oss.

6. Tradition

THÖRNQVIST

UR — OPTIK — GULD

0766/309 90 - GUSTAVSBERG

TOMTEBLOSSEN

Julminnen från barndomen har ofta över sig en doft av lanthandel. Åtminstone mina från mitten av tjugotalet. Min barndom förflöt i ett av nordbohusläns många stenhuggardistrikt med jordbruksbygd runt omkring och det mullrande havet några kilometer bort. Vår närmaste lanthandel låg i kyrksamhället mitt i den bördiga jordbruksslätten. Den lika väl som de båda andra affärerna i närheten var främst en böndernas angelägenhet och det skulle dröja många år innan den första skylten med "Kooperativa" sattes upp i det samhället.

Till julen fick mamma ett paket av den handlande i kyrksamhället där vi gjorde våra inköp, som tack för året som gått. Paketet innehöll en liten kartong med tre fack där två tvålar i julomslag flankerade en flaska parfym. Mamma tog emot gåvan med glädje, den var en gärd åt hennes aldrig tillfredsställda behov av kvinnlig flärd men pappa fnös och talade om den kooperativa affär han hade varit med om att bilda i kustsamhället. För min far var en av dessa tidiga kämpar ute i bygderna utan vars trohet och entusiasm röresen aldrig skulle nått e nsådan bredd eller omfattning som den gjort i dag. Men det var långt till samhället vid Sannäsfjorden och t.o.m. en lidelsefull kooperatör som min far kunde förstå, att vägen var för lång för mamma, det räckte gott med de fyra kilometrarna till den närmaste handelsmannen. Han passade varje tillfälle han hade att ta mammas nota med till sitt inköpsställe, när han skulle hålla möte med sin fackförening eller lasta en skuta med kant- och trottoarsten. För ännu small skotten i de bohuslänska bergen och skutorna kom regelbundet in till våra bryggor, lämnade oss dräktiga och tunga av stenlasten och for bort över fjorden ut mot havet till hamnar i Tyskland, Belgien, Holland eller England.

Julafton nittonhundratjugotre var tre systrar på väg, sju, elva och tolv år gamla, till affären för att köpa julklappar och tomtebloss. Det var jag som var sjuåringen och ingenting i världen skulle hindra mig från att deltaga i denna viktiga förrättning, allraminst sammanlagda futtiga åtta kilometer. Bara det att få stå i lanthandelns julträngsel och invänta tur var underbart. Att få insupa den blandade doften av kryddor, snus, tvål, såpa, saffran och malpulver, fotogen och torkade, våta kläder. Se julgranssakerna som glittrade på det extra framsatta bordet i den förut trånga butiken med julljus som blänkte i takets kastruller och dinglande träskor som trängdes med spadar, vispar och stallyktor, kaffepannor och klädhängare. Se tygpackarnas svällande rader, karamellhyllans härlighet med sega bananbåtar, polkagrisar, bröstkarameller, lådan med tvåöreskolan, femöres punschflaskor i prydlig formering och den ouppnåeliga bakgrunden av de stora chokladkakorna som kostade tjugofem öre.

Lanthandlaren hade många barn och alla över tio tjänstgjorde som expediter. Mårten som nalkades tonåren, fick oss på sin lott men när han hörde att vi ville se på de svåråtkomliga kastrullerna i taket så stack han emellan med ett par lättare uppdrag och tiden led. Kastrullen var vår julklapp till mamma, att spara samman vad den kostade hade inte varit lätt och storasyster valde med omsorg när Mårten så småningom fick lust med takklättringen. Vi köpte några småsaker till och så kom besvikelsen — tomteblossen var slut! Att ge sig över inne i affären hade varit för ouppfostrat för oss men ute på gården brast fördämningarna. Vad skulle vi nu ta oss till. En jul utan tomtebloss var förvisso inte den jul vi tänkt oss. Hemma gillade de inte att vi sprang i de två övriga affärerna men det här var ju ett nödfall ansåg vi.

I affär nummer två var tomteblossen också slut, sådana var tydligen populära det året, men i den tredje upplyste de snälla människorna oss om, att slog vi oss ner och väntade på bänken vid dörren så skulle det komma tomtebloss från huvudaffären i stationssamhället så småningom. Och vänta det fick vi men vad brydde jag mig om det, jag var yngst och som sådan ansvarslös inför de ömma föräldrarna. Mina systrar däremot förde en ständig viskande kamp med varandra och med sina samveten alltmedan minuterna blev till timmar och skymningen föll. Affären stängdes, ljuset i lokalen släcktes, ett enda darrande stearinljus åstadkom lockande skuggor bland julpyntet, men vi satt kvar.

— Dom kommer aldrig, vi går hem, sa mellansyster Rut, som inte höll så benhårt på traditionerna.

— Det gör vi inte, vi väntar, sa Astrid, storasyster, för femtielfte gången, ty för henne fick ingen detalj fattas i det traditionella mönstret.

— Skyll dig själv då, sa Rut, mamma och pappa ska nog få reda på att det var ditt fel att vi stannade borta för länge så . . .

— Ja, skyll på mig du, ja brukar få skulden, sa storasyster och underläppen darrade.

— De klart vi väntar, sa jag, drabbad av med-

lidande.

— Du ditt påhäng har väl inget å säga, fräste Rut, arg för att Astrid fick medhåll, du ska rumpa me överallt . . .

Sen blev det alldeles tyst, storasyster ordnade moderligt min virkade mössa. Jag ansträngde mig att se den stora dockan genom skumrasket, hon med det gyllenblonda håret och volangklänningen som satt på hyllan bakom julbordet. Under tiden slumrade jag till och vaknade av ett kallt luftdrag. Det var föreståndaren som öppnade dörren för sin julmat och våra tomtebloss. Klockan var sex innan vi fick tomteblossen vi så troget väntat på. Samtidigt kom den kvinnliga expediten med en stor påse med julgotter och gav oss för att vi väntat så tyst och så länge. Överraskningens glädje steg som en rodnad över våra kinder. Vi kikade betagna i påsen med dess innehåll av glänsande julgransprydnader, fransiga karameller, granna chokladbitar och sockerkonfekt.

Men ute på trappan väntade oss mörkret. Det hade börjat snöa och vinden kom saltmättad och råkall från västerhavet. Vi dröjde alla tre i en sekund av skräck. Vi tänkte på den långa, beckmörka vägen, på den isande vinden, på bron som vi måste över och där spökena höll till. Omkring alla broar i den trakten grasserade vilda spöken. Hästar skenade eller vägrade gå över bron, osaliga män med huvudet under armen passerade suckande sina levande medvandrare, slöjor fladdrade och försvann mellan träden, allt enligt de bofastas tro. Storasyster ryckte upp sig först, samlade sin hjord och vi började gå flämtande och fort framåt vägen. En ensam karbidlykta närmade sig, någon kom cyklande emot oss. Underbara lättnad som kom mina ögon att tåras. Pappas röst ljöd genom mörkret. Han hade missmodig och trött, efter att ha letat länge, ställt sig vid vägkanten utan att veta var han skulle söka sina förlupna flickor. Så fick han höra oss komma, förebråelserna fick vara, för glädjen att se oss välbehållna var större än förtreten och vi var sprickfulla av upplevelser, det skulle varit allt för svårt för honom att göra sig hörd.

Jag ömsom satt på cykelramen och ömsom sprang bredvid för nu var det brått hem till den ängsligt väntande mamma. Frös gjorde jag bitterligen. De ärvda snörkängorna var slitna och trånga och det var ett ständigt fruset mellanrum där de hemstickade, svarta strumporna slutade och flanellbyxorna borde tagit vid. Hela vägen med jämna mellanrum fick jag förmaningar av systrarna, att nu skulle jag ingenting säga om kastrullen till Mamma för nu hade vi köpt den så här i sista stund för att det skulle bli en överraskning. Jag tillbakavisade argt misstanken att jag skulle försäga mig. Mindes inte dom vad jag kunde hålla tyst i fjol?! När först Rut kom i julveckan och visade Mamma och mig vilket fynd hon gjort i affären. Två små runda träljusstakar, röda för julgransljus med tre runda fötter inunder varje. De skulle bli julklapp åt Astrid. Vi beundrade, svor tysthetsed och Mamma gömde paketet längst upp på hyllan i garderoben. Rut sprang ut och lekte och minuten efter kom Astrid och visade triumferande ett likadant paket med likadana ljusstakar i, fast då fick vi svära tysthetsed innan vi alls fick se innehållet. Mamma gömde paketet också det på den översta hyllan i garderoben. När storasyster gått, ramlade jag i Mammas famn frustande av skratt men ingenting kom över mina läppar om denna hemlighet.

Äntligen kom vi hem. Mamma sa inte så mycket om vårt äventyr hon heller, det var ju julafton. Gissa vad det var skönt att få av sig snörkängorna. Jag slank in i rummet där julgranen stod i sin härlighet och lät min frusna kropp värmas av ljusets värme. Det var så underbart men jag måste kämpa mot lusten att somna från hela julfirandet. Rösterna från köket höll mig vaken. Systrarna hade alltid olika uppfattningar om händelseförloppen. De såg allt från sina väsensskilda naturers utgångspunkter.

— Vi fick vänta alldeles för länge i den första affären också, sa Astrid.

Rut var färdig att ila till Mårtens försvar:

— Han kunde väl inte rusa upp i taket efter våran kastrull med desamma heller, sa hon och tystnade tvärt. Jag visste där jag satt för mig själv, att först såg hon förskräckt ut sen började skrattlusten glittra i ögonen men på Astrid darrade underläppen och föll ner. Mamma bytte snabbt samtalsämne och talade om ottesången och vem som tänkte gå på den och pappa sa att nu hade det slutat snöa och det såg ut att bli kallt; kunde bli en tjuge grader på morron om det ville sig illa.

Jag tittade på julklappshögen och klämde på paketen. Var det en handväska i det platta paketet under granen då skulle jag gå till julottan om det så var tretti grader kallt och havsvind. Tänk om . . . om det var den där i postorderkatalogen, den där av imit. krokodil, vad imit. betydde det visste jag inte men det var nog en särskilt fin krokodil, trodde jag . . . och fodret var violblått stod det, med sidenglänsande lyster . . . kanske . . . det händer ju så vidunderligt ljuvliga saker på julaftnar.

Edla Sofia

GUSTAVSBERG

Födda

8.11 dotter till Sergio Mineni o.h.h. Pierina Angela f. Barcellandi, Skyttev. 7
9.11 dotter till Eva Elisabeth Viktoria Säll, Älggårdsv. 7, Mörtnäs
10.11 dotter till Birgit Marjatta Hagner, Ingaröv. 2
10.11 dotter till Stig Tage Allan Olovsson o.h.h. Eva-Lisa f. Wennberg, Bäckstigen 31
11.11 dotter till Ulf Roland Åbrandt o.h.h. Ingrid Margareta f. Eriksson, Skyttev. 3
12.11 son till Harald Daniel Halldorf o.h.h. Märta-Greta f. Vesterberg, Björnskogsv. 2
13.11 son till Lars Sölve Rickard Karlsson o.h.h. Berit Elisabet f. Andersson, Björnskogsv. 44
18.11 son till Irma Maria Jääskö, Mariag. 5

Döda

7.11 Anita Christina Persson f. Vallin, Renv. 14 — 25 år
15.11 Anna Kristina Pettersson f. Ljungvall, Gustavsgården — 81 år

Tack

För vänligt deltagande vid min systers, Elsa Jonsson, bortgång och för den vackra blomstergärden vid hennes bår, ber jag till släkt och vänner, personal och kamrater på Gustavsgården avd. 4, baptistförsamlingen, söndagsskolan, gamla arbetskamrater, Pensionärsföreningen, Veteranklubben samt Gustavsbergs Fabriker, få framföra mitt varma tack.

Ester

För visat deltagande vid Elsa Johanssons bortgång, och för den vackra blomstergärden tackar vi hjärtligt.

Släktingarna

Ett hjärtligt tack för all uppvaktning på min 50-årsdag.

Gunnar Kjellberg

Ett hjärtligt tack för all uppvaktning på min 60-årsdag.

Ruth Norberg

"FÖRSÖKSGUDSTJÄNSTER"

Gustavsbergs församling har av domkapitlet utsetts att deltaga i försöksverksamhet med nya gudstjänstformer. Den pågår under vintern och våren med i regel en "försöksgudstjänst" i månaden, första gången 4 sönd. i advent den 20/12 kl. 11.

FÖRSAMLINGENS DOPDAG

Under det nya kyrkoåret blir i regel första söndagen i månaden (3/1, 7/2 o.s.v.) församlingens särskilda dopdag. Då sker dopet i församlingens söndagsgudstjänst, och dopets innebörd, att man intages i Kristi Kyrkas gemenskap, framhäves, likaså församlingens ansvar för dem som döps.

Dop sker också vid andra tider och tillfällen.

KYRKLIGA ARBETSKRETSEN

ordnade traditionsenligt luciahögtid på Gustavsgården under medverkan av kören med luciatåg och sång och Domus med luciakaffet.

Arbetskretsen har till Gustavsbergs kyrka sänt en vacker och ändamålsenlig dopljusstake, som togs i bruk 1 sönd. i advent.

Kyrkliga arbetskretsen börjar ny termin tisdagen den 19/1 med årsmöte i prästgården kl. 19.30. Nya medlemmar är välkomna.

TRETTONDEDAGEN — MISSIONENS DAG

Vid högmässan kl. 11 ges den viktiga kollekten till Svenska Kyrkans missionsverksamhet i Sydafrika, Rhodesia, Tanzania, Sydindien, Malaysia och Hongkong.

Bidrag till missionskollekten kan också lämnas på pastorsexpeditionen.

För den storslagna uppvaktningen på min 60-årsdag ber jag att få framföra mitt varmaste tack.

Ivar Högren

Ett hjärtligt tack för all uppvaktning på min 50-årsdag.

Ingrid Forssman

A. F. BECKMAN

Begravnings- & Eldbegängelsebyrå AB

Götgatan 33 - 116 21 Stockholm

Affär och kontor: vx 44 98 70

Efter kontorstid: 43 58 43, 43 50 08, 40 94 90

KYRKKVÄLLARNA FORTSÄTTER
i Gustavsbergs kyrka under vintern och våren varje torsdag kl. 19.30 med gemensam aftonbön, varannan gång dessutom kort bibelförklaring över ämnet "Frälsningens väg".

SÖNDAGSSKOLANS JULFEST
äger rum söndagen den 3/1 kl. 15 i Ekedalsskolan.
Ny termin börjar söndagen den 24/1 kl. 9.30. Bilar hämtar eleverna kl. 9.15 från Hästhagen, Lugnet och Skyttevägen.

Under det nya kyrkoår som börjar med Första Söndagen i Advent, 29 november, kommer Helgmålsbön att hållas i Ingarö kyrka den första lördagen i varje månad kl. 18.00.

Den första Halgmålsbönen hålles således 5/12 kl. 18.00.

Julaftonens Julbön hålles i år en timme tidigare än vanligt, på mångas begäran. I Ingarö kyrka hålles alltså Julbön på Julaftonen kl. 16.00!

Söndagsskolan gör efter 13/12 uppehåll under Jul- och Nyårshelgen. Den nya terminen inleds traditionellt med Julfest efter Trettondedagens familjegudstjänst.

Kyrkans Ungdom samlas första gången efter Jul i Ingaröhemmet torsdagen den 21 januari kl. 19.00.

"De Gamlas Dag" firas i år den 13/12 med högmässa i Ingarö kyrka kl. 11.00. Församlingens pensionärer inbjuds därefter till jullunch på Säby säteri. Särskild inbjudan utsändes!

Den sista adventssöndagen, 20/12, hålles liksom föregående år en Adventsgudstjänst i Skälsmara Missionshus kl. 18.00. Om vägen till missionshuset på grund av ymnigt snöfall är oframkomlig kan gudstjänsten komma att inställas eller ev. förläggas till kyrkan.

Torsdagen den 14 januari kl. 19.00 inbjudes till församlingsafton i Ingaröhemmet. Folkhögskollärare Rune Nilsson från Tollare folkhögskola kommer då att tala om "Sicilien — U-land i Europa". Föredraget illustreras med färgbilder.

ERIKSVIKS BOKBINDERI
OLOV SJÖBECK
Vårvägen 9, Saltsjö-Boo
Tel. 715 18 22
Privat- och partibokbinderi
Även inbindning av GUSTAVSBERGAREN

JUL- OCH NYÅRSHELGEN I

INGARÖ KYRKA

Söndagen 13/12
11.00 Högmässa med Nattvard
"De Gamlas Dag"

Söndagen 20/12
11.00 Högmässa
18.00 Adventsgudstjänst i Skälsmara

Julafton
16.00 Julbön

Juldagen
5.00 Julotta
7.00 Tidig Julhögmässa

Annandag Jul
11.00 Högmässa med Nattvard

Söndagen 27/12
11.00 Högmässa

Nyårsafton
23.30 Nyårsvaka

Nyårsdagen
11.00 Högmässa

Lördagen 2/1 1971
18.00 Helgmålsbön

Söndagen 3/1 1971
11.00 Högmässa med Nattvard

Trettondedag Jul
11.00 Familjegudstjänst
"Söndagsskolans Julfest"

INGARÖ

Födda

8.11 en dotter till Karl Göran Lindberg o.h.h. Gun f. Karlsson från Fladenvägen 1

KYRKBIL GRATIS
till högmässan i Gustavsbergs kyrka söndagarna kl. 11 erbjuds pensionärerna på Gustavsgården och andra äldre och rörelsehindrade. Det är bara att meddela Taxi, tel. 08/715 01 30.

Tack

För all hjälp, vänlighet och omtanke under vår makes och fars, Evald Karlsson, sjukdom och för alla vackra blommor vid hans bortgång vill vi härmed framföra vårt varma tack.

Hilda och Evert

Farsta trädgård, Gustavsberg

Tel. 324 88

Julgrupper, blomsterkorgar, krukväxter i riklig sortering

Även hemsändning utföres

God Jul och Gott Nytt År

Ingas Damfrisering

Övre Stenhuset Tel. 309 63

Ett hjärtligt tack till alla kunder för det gångna året

och en önskan om

GOD JUL och GOTT NYTT ÅR!

EN GOD JUL och GOTT NYTT ÅR

tillönskas alla kunder

AB Walléns Herrfriseringar

Centrum Gustavsberg

Tel. 326 60

Öppethållande julen 1970

Fred. den 18/12 kl. 9.00—19.00

Lörd. den 19/12 kl. 8.30—15.00

Månd. den 21/12 kl. 9.00—19.00

Tisd. den 22/12 kl. 9.00—19.00

Onsd. den 23/12 kl. 9.00—19.00

Torsd. den 24/12 kl. 8.30—12.00

Målare

Martin Lövgren

Tel. 314 29

God Jul

och Gott Nytt år

GUSTAVSBERGS FÄRGHANDEL

Per Holmberg

Mariagatan 12

Tel. 0766/332 00

Stor sortering i branschvaror, leksaker och julpynt

Semesterstängt från d. 11/1 t.o.m. 10/2 1971

AB H. STEENS El Byrå

GUSTAVSBERG

Verkstad och lager Rutensväg 18

Tel. 0766/303 05

Fullständig El service,

El installationer o. reparationer

Av Elverket godkänd Entreprenör

Ett hjärtligt tack till alla kunder för det gångna året och en önskan om GOD JUL och GOTT NYTT ÅR

E. Olofssons Boktryckeri AB

Folkungagatan 126 116 30 Stockholm

Telefoner 41 41 22, 43 39 03, 42 42 88

Tack för "byggåret" 1970

Julhälsning till alla kunder!

Ingarö Trävaru AB

Brunn Ingarö Telefon 27 100

Gunvors Herrfrisering
Björnskogsvägen 16
tel. 313 50

Öppet: tisdag t.o.m. fredag
kl. 9—18
lördag kl. 9—13
Måndagar stängt

Vi önskar gamla och nya kunder
GOD JUL och GOTT NYTT ÅR
Välkommen på det nya året

Anitas Damfrisering
Klostervägen 25
tel. 318 25
Öppet vardagar kl. 9—18

Välkomna!
God Jul! Gott Nytt År!

God Jul och Gott Nytt år
tillönskar vi alla kunder
Kiosken, Lugnet
Tel. 306 58
Gustavsberg

God

Helg

VÄLKOMMEN till

våra tillställningar

och tack för det gångna året.

God Jul
och Gott Nytt År

tillönskas alla.

Folkparksföreningen

Konditori Vita Hästen

Den godaste julklappen! Stor sortering, olika figurer. (Garanterad äkta marzipan.) *Pepparkaksfigurer! Saffransbröd, Smörstjärnor, Klenetter, Mandelformar,* ja allt som tillhör en

En GOD JUL med bakverk
och jultårtor och
ETT GOTT NYTT ÅR
önskas alla gamla och nya
kunder.

VITA HÄSTEN
Tel. 304 29

Ert foto

ATELJÉ

Björnskogsvägen 16
Lugnet — Gustavsberg
Tel.: 07 66/31 232
Tagningar endast efter
tidsbeställning
17.30—18.30

GOD JUL och GOTT NYTT ÅR
tillönskas alla våra kunder.

TELEBIBELN HAR ORDET · RING 0766/302 16

Jultidens gudstjänster i

GUSTAVSBERGS KYRKA

4 SÖNDAGEN I ADVENT 20/12	11.00 Söndagsgudstjänst (Ny gudstjänstform)
JULAFTON	17.00 Julbön
JULDAGEN	7.00 Julotta. Kören medverkar
	11.00 Högmässa med nattvard
ANNANDAG JUL	11.00 Högmässa
SÖNDAGEN 27/12	11.00 Högmässa
NYÅRSAFTON	17.00 Nyårsbön
NYÅRSDAGEN	11.00 Högmässa med nattvard
SÖNDAGEN 3/1	11.00 Högmässa. Församlingens dopdag
	15.00 Söndagsskolans julfest i Ekedalsskolan
TRETTONDEDAGEN 6/1	11.00 Högmässa med nattvard, Kören medverkar
	Missionskollekt

VÄLKOMMEN TILL HELGENS GUDSTJÄNSTER!

GUSTAVSBERGS FRIKYRKOR

välkomnar Er till jul- och nyårshelgens gudstjänster och fester

Missionskyrkan

Söndagen den 13 dec.

14.00 SÖNDAGSSKOLANS JULFEST

Söndagen den 20 dec.

11.00 GUDSTJÄNST. Solosång

Juldagen

7.00 JULOTTA. Åke Nilsson, barnkör, sångarna

9.00 Julandakt på Gustavsgården

Annandag jul

11.00 MISSIONSGUDSTJÄNST
Distriktsförest. Martin Buckard, solosång. Offer, sparbössetömning för SMF:s yttre mission

Söndagen den 27 dec.

11.00 GUDSTJÄNST. Solosång

15.00 JULFEST för invandrare och övriga intresserade, även familjer i SMU-gården. Anmälan före den 20/12 till tel. 307 37

Nyårsafton

18.00 NYÅRSANDAKT i Baptistkyrkan. Sångarna, pastorerna

Nyårsdagen

11.00 I JESU NAMN VI BÖRJA. Nilsson, duettsång. HHN

Lördagen den 2 jan.

16.00 JULFEST för församling, SMU och församlingens vänner

Trettondedag jul

14.00 BARN- OCH FAMILJEFEST i Skälsmara missionshus

Lördagen den 9 jan.

16.00 PENSIONÄRERNAS JULFEST
Konsum och missionsförsamlingen ansvarar

– Baptistkyrkan –

Söndagen den 13 dec.

11.00 GUDSTJÄNST

Söndagen den 20 dec.

15.00 SÖNDAGSSKOLANS JULFEST

Juldagen

7.00 JULOTTA. Tillenius

Annandag jul

11.00 Gudstjänst i Missionskyrkan

Söndagen den 27 dec.

11.00 GUDSTJÄNST

Nyårsafton

18.00 NYÅRSANDAKT. Pastorerna, sångarna

Nyårsdagen

11.00 GUDSTJÄNST. Duettsång, nattvard

Söndagen den 4 jan.

11.00 GUDSTJÄNST

Trettondedag jul

11.00 GUDSTJÄNST.
Kristina och Göran Tillenius talar, sjunger

Söndagen den 10 jan.

11.00 GUDSTJÄNST

Missions- och Baptistförsamlingarna önskar alla EN GOD JUL
och ett välsignelserikt GOTT NYTT ÅR!

OCTAGON
DESIGN KARIN BJÖRQVIST
GLASYR LJUSBLÅ
GUSTAVSBERG

Pris 1:75